

Cultura de proximitat

# Ateneus

NÚM. 36 / JUNY 2025 / 8 € / Federació d'Ateneus de Catalunya

**ARNAU TORDERA**

Entrevista al Casino de Vic

«VENIM  
D'ANYS DE  
MENYSTENIMENT  
I FOLKLORITZACIÓ»

## ESPECIAL CULTURA POPULAR

- *La festa és una creació humana*, per Bienve Moya
- Reportatge: Tradició en moviment
- Entrevista a la directora general de Cultura Popular
- Ramon Madaula i Jordi Boixaderas tornen a *Els Pastorets*



**4 en portada**  
**Arnau Tordera**  
 «Només la cultura popular pot aportar solucions quan la circumstància és insuportable»

**10 en línia**  
**Raul Molina**  
 Com podem organitzar una activitat festiva de cultura popular?

**12 terra d'ateneus**  
**Carlos Moruno Moyano**  
 El bategar associatiu de Vilafranca del Penedès

**18 l'aparador**  
 • La Cate: *Figueres de Por*  
 • Esbart Maragall de Sant Andreu: espectacle *FOS*

**20 a mà alçada**  
**Lluís Pradas i Amat**  
*Visió fragmentària ineludible*

**21 columna d'opinió**  
**Júlia Vernet Gaudes**  
 La creació escènica d'arrel, contemporaneïtat o tradició?

**22 accent social**  
**David Marín**  
 Aprendre a tocar un instrument fa augmentar l'autoestima

**24 parlem-ne**  
**Ramon Madaula i Jordi Boixaderas**  
 Dues veus, una passió: quan el teatre amateur esdevé ofici

**28 el reportatge**  
**Xavier Amat i Puig**  
 Tradició en moviment: la cultura popular davant els reptes del segle XXI

**36 interessos comuns**  
**Els reptes de la cultura popular**  
 «Hem de fer que la cultura sigui el més popular possible»

**41 columna d'opinió**  
**Carme Tierz Grafià**  
 Un gegant anomenat Francesc Candel

**42 en xarxa**  
**Bernat Pareja Sabaté**  
 ENS de l'Associacionisme Cultural Català

**44 opinió**  
**Bienve Moya**  
 La festa és una creació humana

**48 en clau política**  
**Carol Duran**  
 «Hem de buscar la forma de reflectir la diversitat cultural del país»

**50 camins de cultura**  
**Glòria Prunés**  
 L'Urgell: llum, colors, aromes...

**52 protagonistes**  
**Josep Santesmas**  
 Un historiador de bona fusta

**54 ADN ateneista**  
**Anna Carreño**  
 «Al Centre Moral hi ha una transmissió familiar, de generació a generació»

PUBLICACIÓ QUADRIMESTRAL  
 EDITA: Federació d'Ateneus de Catalunya  
 DIRECCIÓ: Víctor Porres  
 COORDINACIÓ: Cristina Belmonte (K de Comunicació)  
 REDACCIÓ: Víctor Porres, Glòria Prunés i Cristina Belmonte  
 CAP ÀREA DE COMUNICACIÓ FAC: Sílvia Espinach  
 CONSELL EDITORIAL: Victòria Almuní, Montse Ayats, Carme Canet, Gal·la Cortadellas, Toni Forteza, Laura Montoy, Glòria Prunés i Marc Sureda

COL·LABOREN EN AQUEST NÚMERO: Jordi Vilarroda, Raul Molina, Carlos Moruno Moyano, Lluís Pradas i Amat, Júlia Vernet Gaudes, David Marín, Maite Guisado, Xavier Amat i Puig, Carme Tierz Grafià, Bernat Pareja Sabaté, Bienve Moya, Judit Martínez Gili i Martí Figueras.  
 FOTOGRAFIES: Lluís Bou, Lluís Palomino, Toni Galitó, Manel Carrera, Eric Tafalla, Arxiu FAC i d. a.  
 FOTOGRAFIA DE PORTADA: Lluís Bou

AGRAÏMENTS: Arnau Tordera; Montse Ayats (Casino de Vic); Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana; Ricard Sayeras (La Cate); Jordi Ginestet i Solé (Esbart Maragall de Sant Andreu de Palomar); Miquel Bohigas Costabella (Ateneu de la Vall de Llèmena); Xavier Quinquillà (Fundació Orfeó Lleidatà); Ramon Madaula i Jordi Boixaderas; Àlvar Roda (Ateneu Santcugatenc); Antoni Herrera; Joan Ignasi Gómez; Montserrat Garrich; Jordi Bertran; Oriol Grau; Raimon Casals; Daniel Vilarrúbias; Anais Falcó; Anna Costal; Lluís Puig; Blanca Ferré; Lluís Musté; Emilio Gómez i Montserrat Martínez (Societat Coral La Unió de Cornellà de Llobregat); Joaquim Rucabado (Agrupació Cultural Folklorica Barcelona); Irene Aguado (La Unió de Mas Rampinyo); Rosa Maria Provencio (ENS de l'Associacionisme Cultural Català); Carol Duran; Maria Miralda i Tona Comas (Amics de les Arts i Joventuts Musicals de Terrassa); Eva Pané (Ateneu Popular de la Fuliolà); Elisabet Talavera (Societat Ateneu Tàrrrega); Francesc Alavedra (Associació Cultural Xercavins); Elisa Ferrer (Consell Comarcal de l'Urgell); Angels Cuscullola (Oficina de Turisme de Verdú); Txell Canals; Josep Santesmas i Ollé; Josep Robert Segarra (Casal Vila-rodonà); Anna Carreño; Cecília Font (Centre Moral i Cultural de Poblenou); Recomanada.cat.

DISSENY I MAQUETACIÓ: Christian Saavedra (Honesto Branding Studio)  
 CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA: Contextual Serveis Lingüístics  
 IMPRESSIÓ: Colornet SL  
 DIPÒSIT LEGAL: B-46681-2009  
 ISSN: 3014-406X

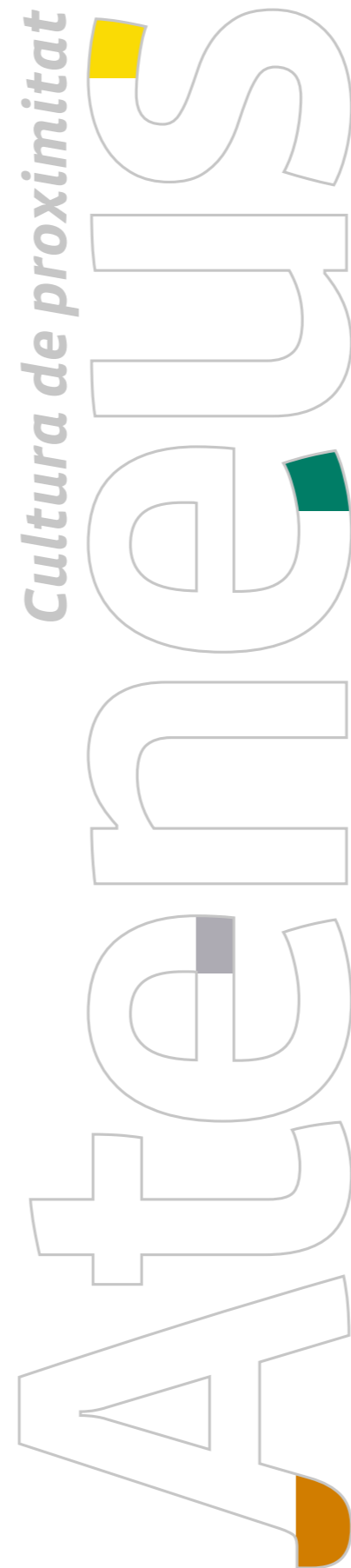
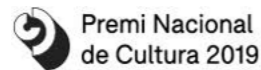
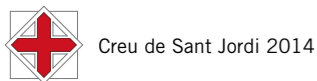
Si voleu rebre la revista *Ateneus*, adreceu-vos a: Federació d'Ateneus de Catalunya  
 Tel. 93 268 81 30  
 ateneus@ateneus.cat  
 Carrer de la Sèquia, 9-11, 08003 Barcelona  
 www.ateneus.cat

També disponible en línia a [www.iquiosc.cat](http://www.iquiosc.cat) i [ebiblio.cat](http://ebiblio.cat)

@AteneusCatalunya  
 @AteneusCat  
 @federacioateneus

El contingut escrit o gràfic, tant d'aquesta publicació impresa com de la versió digital, no pot ser reproduït o enregistrat a través de cap mena de suport sense l'autorització prèvia de l'entitat editora.

ATENEUS no es fa responsable de les opinions aportades en els articles signats. L'opinió de la revista s'expressa a l'Editorial.



## A fons amb la cultura popular

Feia temps que volíem dedicar un especial de la revista *ATENEUS* a prendre el pols de l'estat actual i les perspectives de futur de la cultura popular del nostre país i, ara que ens hem decidit a fer-ho, no ens hem estat de res.

Dediquem la portada a Arnau Tordera, un artista polivalent que, del binomi musical pop-rock que l'ha donat a conèixer a través del seu grup *Obeses*, té clarament l'actitud rockera, tot i que cada cop es veu més seduït per la vessant popular. La passió per la música de cobla li ha arribat de gran, però de seguida s'hi ha endinsat, i cal reconèixer la seva valuosa aportació per popularitzar-la, combinant tradició i modernitat.

Precisament la conjugació de passat i futur, d'arrelament i innovació, és una de les constants en els apartats que dediquem en aquest número a la cultura popular, des d'*El reportatge* fins a *Interessos comuns*, passant per l'experiència de l'Esbart Maragall a *L'aparador*, la columna de la Júlia Vernet o l'entrevista a Carol Duran.

Per parlar del tema, hem volgut incloure els principals referents, com podreu comprovar amb els testimonis del reportatge, en l'apartat *En xarxa* —que dediquem a l'ENS de l'Associacionisme Cultural Català— i en el fet que comptem, per a l'article d'*Opinió*, amb un dels experts més solvents, el gestor cultural i folklorista Bienve Moya, que presenta tota una dissecció de la festa com a suport indispensable en qualsevol societat humana.

I una altra persona que en sap molt de festes i a qui cal agrair profundament el seu assessorament a l'hora de plantejar aquest monogràfic és el Raul Molina, coordinador de l'Àrea de Projectes de la Federació d'Ateneus i autor de l'article de l'apartat *En línia*.

Parlant de gent bona i de bona gent, és també un plaer comptar en aquest número especial amb dos grans actors, com són Ramon Madaula i Jordi Boixaderas, que es van iniciar en el món del teatre fent *Els Pastorets*, un clàssic molt popular en els ateneus, que ells prenen com a coartada per tractar el valor de l'amistat en el seu nou espectacle *Els bons*.

#SomAteneus

#SomCultura

#SomEssencials

Amb la col·laboració de:

## Arnau Tordera

Entrevista al compositor i cantant en el Casino de Vic

«NOMÉS LA CULTURA POPULAR  
POT APORTAR SOLUCIONS QUAN LA  
CIRCUMSTÀNCIA ÉS INSUPOORTABLE»

Text: **Jordi Vilarroda**  
Fotografies: **Lluís Bou**

**A**rnau Tordera (Tona, 1986) és un dels creadors més potents de la música catalana contemporània. Al capdavant d'Obeses han celebrat ara 15 anys de trajectòria amb sis discos, i, al marge del grup, ha seguit una carrera personal que l'ha portat des de crear una òpera com *La gata perduda*, estrenada al Liceu, fins a un musical com *Sardana superstar*, que ara es veurà al Festival Grec. Amb el temps ha anat intensificant la seva relació amb la música d'arrel i, en especial, amb el món sardanístic i el coneixement de la cobla com a instrument. Un «enamorament», tal com ell el defineix, que ha donat fruits tan destacats com la col·laboració d'Obeses amb la Cobla Berga Jove.

**Heu celebrat fa poc els 15 anys d'Obeses amb un gran concert a l'Atlàntida de Vic. Tal com el vàreu plantejar, volia ser un agraïment a la gent que us ha seguit en tot aquest temps?**

Va ser un concert de celebració col·lectiva, on la majoria dels assistents ja ens havia sentit. Pràcticament, no hi va venir gent nova o gent que no hagués escoltat Obeses abans. Però ja són quinze anys de trajectòria, i hi ha dues referències discogràfiques dels primers anys d'Obeses (*Obesisme il·lustrat* i *Zel*) que la nova fornada de seguidors no havia tingut ocasió de sentir en directe. Sempre passa, que els discos primerencs o germinals acaben essent molt atractius per al públic perquè hi ha el punt d'eclosió de l'artista. Ens ho havien reivindicat fa temps, però logísticament no és fàcil, perquè moltes vegades estàs presentant material nou als concerts. Ara vam decidir fer un parèntesi per reivindicar-nos com a banda amb el projecte actiu sense renunciar a les directrius i la manera d'entendre'l, i reivindicar aquest repertori. Tornar a assajar les peces des de la perspectiva d'avui va ser un exercici molt profitós, per a tots com a banda i per a mi com a compositor.

**Parlant de material nou, el darrer d'Obeses van ser sis temes d'un nou disc (*L'ai al cor*), que es publicaria en dues meitats, *Sístole* i *Diástole*. Esteu treballant en la segona?**

S'està cuinant. Quan vàrem treure *Sístole* ja en teníem algun. Si no hi ha res de nou, el publicarem cap a finals d'aquest any.

**Al vostre segon disc, *Zel*, hi havia una sardana. Va cridar molt l'atenció, venint des d'un grup de pop-rock. Es podia entendre en aquell moment com una picada d'ullet, una certa excentricitat. Però era tot just el principi d'un tarannà que s'ha mantingut.**

Exacte. El disc comença amb el clàssic introït del flabiol, i amb una sardana estricta, no una peça pop amb elements sardanístics. Això ve del fet que, pels volts del 2012, vaig tenir la pensada que m'agradaria fer una sardana cantada com a peça pròpia. Ja en tenia algunes referències, però justament em vaig adonar que no en sabia res, de la sardana. Sempre havia estat present; recordo a casa que el diumenge al matí sonaven sardanes en les típiques emissions de ràdio, i algun aplec al Castell de Tona. Però més aviat era una cosa que passava, al marge del meu interès, perquè la meua influència musical era anglosaxona, de l'àmbit del rock. A partir d'aquí, vaig anar a l'arrel: una ballada de sardanes, a Tona. De cop l'enfocament va canviar del tot: allò que havia estat sonant com a una remor passatgera va captar la meua atenció. Com era que jo tingués aquell coneixement de la música anglosaxona —que està molt bé—, però que d'una altra música que es desenvolupava al meu entorn no en tingués referències, no en conegués autors? Llavors ja estudiava a l'ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya) i, per tant, ja tenia un nivell per ser receptiu a les qualitats d'aquest gran instrument que és la cobla. Va ser com un enamorament.

### La cobla com a instrument, en el seu conjunt, com a orquestra...

Sí, una petita orquestra amb varietat tímbrica identificativa del nostre patrimoni, amb una extraordinària riquesa de repertori. I més atractiva a vegades per als forans que per a nosaltres mateixos, un fet que passa sovint en aquest país. Són nombrosos els casos de músics de carreres extraordinàries que s'han vist meravellats pel seu so.

### A partir d'aquell «enamorament», què vas fer per endinsar-te en el món de la cobla?

Vaig estudiar partitures de sardanes, vaig anar a un aplec a Ripoll amb diverses cobles, i d'aquí va anar naixent la fascinació que he cultivat. En Jordi Lara, escriptor i músic, va quedar sorprès i em va passar el seu llibre *Una màquina d'espavilar ocells de nit*, que parla del món de la cobla. Després vaig compondre peces per a guitarra elèctrica i tenora, i una per a cobla sola, per a un homenatge a Lluís Companys. Anys després, la Cobla Berga Jove, que havia vist aquesta peça i volia treballar amb Obeses, em va donar l'oportunitat d'escriure un repertori llarg per a cobla.

### Un moment clau en la teva relació amb la música d'arrel. Com va néixer aquesta relació amb una cobla de músics joves, que fins aquell moment no era de les més conegudes?

Hi ha una cosa que celebro molt, dels músics amb què treballa. I és percebre en ells entusiasme per la música. Com en molts altres mons, en el musical hi ha persones amb entusiasme (al marge de la qualitat) i altres de cremadíssimes. I l'entusiasme és un carburant extraordinari que encomana tots els projectes. A la Cobla Berga Jove hi havia uns components que eren seguidors d'Obeses, que els agradava la nostra música. Em van llençar la proposta per Twitter, de què ens semblaria fer un concert d'Obeses amb la cobla. Vaig trigar uns mesos a respondre a en Lluís Gual, el tenora de la cobla, que és un dels artífexs principals de tot això. Necessitàvem un lloc adequat i vàrem trobar el festival Amb So de Cobla de Palamós. El concert al passeig de Mar va ser un dels més memorables de la nostra història, amb més de dues mil persones escoltant un concert amb una cobla sobre l'escenari. Sense manies estilístiques,



«Quan ets artista, pots pensar en tu o en alguna cosa més gran»

amb fans nostres que potser només havien sentit *La Ben Plantada* com a música de cobla. El repertori va incloure algunes sardanes arranades per a band i cobla, i algunes peces d'Obeses arranades només per a cobla, una cosa que estic molt content d'haver pogut fer: que el públic modern hagués pogut sentir repertori per a cobla que no eren estrictament sardanes. La cobla pot tocar el que vulgui.

### Feies esment de la teva formació a l'ESMUC. La cobla és un fet musicalment singular. Un so que ve de la tradició, però que passa per les mans de molts músics «acadèmics»; entremig de dos mons.

Sí, la cobla és molt peculiar en aquest sentit. Té una procedència popular, estrictament parlant. Com a formació ve de l'antiga cobla de tres instruments, de música per ballar, i al llarg del segle XIX es va modificant amb la incorporació de nous instruments. No ha perdut la base popular, però al mateix temps els músics de les cobles van anar enriquint els seus coneixements. En alguns casos amb la formació acadèmica, però en altres amb la simple experiència. Ricard Viladesau deia que havia estudiat al «conservatori Viladesau», és a dir, al carrer, i a força de tocar i tocar. I té una altra característica molt interessant i profitosa: els seus integrants llegeixen sempre la música. Per tocar-hi has de saber llegir una partitura, cosa que facilita el coneixement tècnic. Sí que hi ha genis que, de forma natural, poden fer coses meravelloses, però quan saps interpretar una partitura entens com funciona l'orquestració i pots erigir repertori amb millor qualitat musical. Per això té repertori que es toca, estrictament, en sales de

«Sempre s'ha dit que en el sector sardanístic hi ha gent carrinclona que no celebra les innovacions. I això he de dir que no ho he trobat»

concert. I també les sardanes obligades, de gran dificultat i exhibicionisme tècnic, que requereix que l'instrumentista s'hagi preparat igual que un solista de violí. Són mons aparentment distants que connecten.

### Algun compositor de referència?

Si n'he de dir un, Joaquim Serra. Escoltes alguna composició seva i la cobla sona més bé. Per fer funcionar bé una cobla, l'has de conèixer, i les instrumentacions de Joaquim Serra són sempre exquisides. I ell no era músic de cobla, era pianista, però s'havia cultivat en aquest món. Jo soc algú que, en el fons, hi ha arribat tard. Potser també té un avantatge, que hi arribes més deslliurat de segons quins prejudicis. Quan ets nou en un entorn, tens la fascinació i l'entusiasme.

### Quan vas fer *Sardana Superstar*, vas dir això en alguna entrevista, que t'havies acostat a la cobla amb admiració i a la vegada amb llibertat.

Sempre s'ha dit que en el sector sardanístic hi ha gent carrinclona que no celebra les innovacions. I això he de dir que no ho he trobat. Tothom amb qui he estat ha acollit molt bé les meves propostes i la presència de la sardana en àmbits que no són naturals.

### Potser sense el camí obert per gent com vosaltres no hauria existit una proposta com la de The Tyets i el seu *Coti x Cotí*, amb la sardana com a base.

Abans hi havia hagut altres experiències com la *Sardanova* de Santi Arisa, i tots s'han de celebrar. The Tyets han utilitzat instruments de la cobla i sonoritats pròpies per crear una peça que ha tingut molta repercussió, però qui manté la tradició són les cobles, les colles sardanistes i la gent que, any rere any, fa que aquesta cultura sigui viva. Els altres «amanim» aquest corpus principal, però cal tenir clar qui té el mèrit que això bategui. També hi ha gent com Jordi Molina, exemple de coneixedor profund de la sardana i la cobla amb l'anhel d'obrir altres camins. El camí invers del que he fet jo, amb una proposta molt interessant i poc visible, malauradament.

### Ara has connectat els musicals, que han estat una influència gran en la proposta d'Obeses, amb la cobla. I d'aquí surt *Sardana Superstar*.

### Que pot semblar una bogeria, però que ha donat un resultat extraordinari.

Ho és, és una bogeria. Però en les bogeries a vegades hi ha coses que ens poden parlar de temes interessants. En efecte, el meu àmbit creatiu vincula sempre escena i música. Per tant, les disciplines que els uneixen, com l'òpera i els musicals, m'interessen. *Sardana Superstar* neix d'un encàrrec que em fan de la Fira Mediterrània per crear l'espectacle que havia de fer de pòrtic a l'edició de l'any passat. Amb total llibertat, és a dir, que hagués pogut replicar la fórmula del concert amb cobla i grup de rock com ja havia fet. Però no hauria tingut cap sentit. I no sempre tens una oportunitat com aquesta. Per tant, després de pensar-hi uns dies, em plantejo si podria fer un musical en el qual la sardana fos l'element vertebrador, amb la cobla tocant com a orquestra. S'han fet musicals en tots els estils, per què no amb aquest? Els va agradar la proposta, i vaig construir aquesta història —evidentment, passada de voltes



i amb autoparòdia—, però amb aquest missatge de fons que només la cultura popular pot aportar solucions quan la circumstància és insuportable. Ser hereus, ser portadors, ser projectadors al futur d'aquest patrimoni col·lectiu.

**En aquest sentit, els catalans patim de falta d'autoestima, fins i tot d'autoodi? A vegades ens ha fet fins i tot vergonya assumir aquesta herència.**

Hi he pensat moltes vegades, sobre això. No podem oblidar que vivim en el postfranquisme cultural i que el menysteniment de la cultura catalana és latent encara avui. La nostra visió no pot obviar-ho. Si anem a buscar què passava abans d'això, al tombant del segle XIX al XX, veiem, per exemple, com la sardana més emblemàtica del nostre repertori, *La Santa Espina*, neix en el marc d'una obra de teatre líric, d'un musical. Àngel Guimerà escriu un text que música

Enric Morera. Hi ha un petit episodi, gairebé còmic, en què unes noies ballen una sardana per evidenciar que són catalanes. És *La Santa Espina*. A mi em meravella! Els que l'hi van incloure no tenien la mirada que això fos una cosa menor. I malgrat formar part d'una obra de teatre, al cap de no res aquella sardana ja era a les places i s'estava ballant. Era un èxit, i la gent la demanava en els repertoris. Morera venia del món clàssic, però va dir que d'aquí n'havia nascut la seva estima pel repertori tradicional català. En tot aquest episodi hi veig això, l'estima cap a una música a la qual se li donava molt més valor. Quan venia algun músic destacat de fora era el que se li ensenyava, és conegut l'episodi d'Stravinski. Hi havia un orgull! Què vull dir? Que venim d'anys de menysteniment i d'una cosa terrible, la folklorització. De tenir-ho com quelcom del passat, que es recorda com a record museístic. Cal un despertar col·lectiu sobre això, i en els darrers anys veig que aquesta mirada ha començat a canviar.

**En el teu cas i el d'Obeses, aquesta reivindicació no es pot deslligar d'altres que heu fet sobre els drets del país o sobre el català. Una de les últimes cançons vostres és *La meva llengua*.**

Feia temps que volia dedicar una cançó al català. És una cançó de construcció evolutiva, però el principal element de so és el pandero quadrat, un instrument tradicional català, i el cant harmonitzat a dues veus. Volia connectar amb la tradició musical del país que, excepte en els darrers cent anys, s'ha expressat sempre en el cant. Era el mètode de transmissió d'idees i missatges, les cançons populars tenien aquesta funció. Fa quatre dies que parlen d'amor i altres coses, la seva funció anterior podia ser molt més incisiva. Volia homenatjar aquest model de transmissió oral, i, per tant, a través de la llengua, que no és un tema menor en la meva trajectòria i la d'Obeses. Quan ets artista pots pensar en tu o en alguna cosa més gran. Si pensés només en mi, egoïstament, podria utilitzar una altra llengua. Però si estàs convençut que tens alguna responsabilitat superior, no hi ha ni un moment de dubte.

**De cara a la pròxima Fira Mediterrània, hi ha també un altre projecte que et situa en un terreny que no havies tocat encara.**

És un encàrrec que em va arribar i que vaig creure

« L'entusiasme és un carburant extraordinari que encomana tots els projectes »

« L'ateneu és una concepció de la trobada humana que entra en contradicció amb la immediatesa, però és més necessària que mai »



Final de gira d'OBESSES. TNC (2016)



Assaig del musical *Sardana Superstar* (2024)



Obeses i la Cobla Berga Jove a l'Amb so de cobla (2019)

que havia d'acceptar per una qüestió moral. És un projecte de l'empresa de management El Sostingut, que van tenir la pensada de fer un grup de música familiar, però que tingués com a referent estètic i de temàtica la música d'arrel. Que utilitzés instruments propis d'aquesta tradició. Fa mesos que m'he encarregat de la composició, i hem fet un disc que utilitza instruments tradicionals com la gralla, l'acordió diatònic o el violí, amb repertori d'herència popular, però també amb repertori nou, de la meua autoria, que parla d'aquesta mateixa tradició. Tot amb un llenguatge planer, perquè les noves generacions tinguin una alternativa a les referències habituals del pop. Aquest projecte em va interpel·lar, i em va semblar que feia falta al país. Hi tindrem músics molt joves, que al marge de la seva formació

acadèmica, estan vinculats a projectes tradicionals. Jo havia fet cantates infantils, però aquest és un espai creatiu al qual no m'havia aproximat fins ara, era un repte. Hi ha una peça que està feta amb embarbussaments, una altra sobre els mateixos instruments tradicionals, o una altra sobre la festa major i sobre el seu seguici.

**I, per últim, com veus el paper que han tingut al país entitats com els ateneus, ara que també estem fent aquesta entrevista en un dels que té més història, el Casino de Vic?**

Una de les funcions indispensables que tenen és la d'esdevenir llocs de trobada. Potser una de les pèrdues més significatives de la contemporaneïtat és la d'aquests espais col·lectius de diàleg, de conversa. Les xarxes s'han apoderat de tot i a la gent cada vegada li fa més mandra baixar al carrer i establir una conversa. Per tant, aquests petits oasis que poden fer convergir interessos diversos s'han de reivindicar. És una concepció de la trobada humana que entra en contradicció amb la immediatesa, però és més necessària que mai. S'han de trobar noves fórmules perquè la joventut no només s'hi sumi, sinó que compregui el valor d'això.



Llegeix l'entrevista sencera aquí:



Vídeo del musical *Sardana Superstar*:



# COM PODEM ORGANITZAR UNA ACTIVITAT FESTIVA DE CULTURA POPULAR?



**Raul Molina**  
Gestor cultural i coordinador de projectes de la Federació d'Ateneus de Catalunya

aspectes legals. Sol·licitar la llicència d'ocupació de via pública amb prou antelació, ajustar-se als límits acústics establerts per cada municipi, i contractar una assegurança de responsabilitat civil no són meres formalitats, sinó garanties que permeten que la festa es desenvolupi amb normalitat i seguretat. Aquests tràmits, encara que puguin semblar tediosos, són el fonament sobre el qual es construeix tot el projecte.

Però més enllà de les qüestions administratives, l'èxit d'una activitat festiva es mesura per la seva capacitat d'inclusió i per la petjada que deixa en el territori. Cal dissenyar espais accessibles, on tothom —independentment de les seves capacitats físiques— pugui gaudir plenament de l'esdeveniment. La gestió responsable dels residus i la col·laboració amb els serveis de neteja municipals demostren el compromís de l'entitat amb el medi ambient i amb el benestar del

Organitzar una activitat festiva de cultura popular des de l'entramat associatiu català és un exercici de preservació cultural i reforçar la xarxa en el nostre territori. Les entitats culturals, com a custodis de les tradicions, tenim la capacitat —i la responsabilitat— de convertir l'espai públic en un lloc de trobada, on el passat dialoga amb el present i on la participació ciutadana esdevé el veritable motor de la festa.

La planificació d'un esdeveniment d'aquesta naturalesa requereix, sens dubte, una atenció meticulosa als

veïnat. I, en els casos en què l'afluència de públic ho requereixi, la presència de serveis de seguretat ha d'entendre's no com una limitació, sinó com una eina per garantir que tothom pugui participar-hi sense preocupacions.

La comunicació és clau per connectar la tradició amb el públic actual. Combinant cartellera física amb xarxes socials, podem explicar el significat de cada element festiu: danses, vestits o instruments. Les plataformes digitals han de ser narratives i participatives (microdocumentals, directes, entrevistes) i també, informatives. No descarteu utilitzar els mitjans de comunicació locals per arribar als sectors menys digitals. Una bona estratègia no només omple places, sinó que crea participants compromesos amb el llegat cultural.

Més enllà de la seva dimensió lúdica, aquest tipus d'activitats esdevenen



© Arnau Pascual

eines de transformació social. Quan una colla de veïns s'uneix per organitzar una festa popular, no només està preservant memòria col·lectiva, sinó que està exercint un acte de sobirania cultural. Cada dansa compartida, cada cançó recuperada, cada joc tradicional reinventat, són petits actes de rebel·lia contra la uniformització global. A través d'aquestes vivències compartides, la comunitat es reconeix i es reivindica, trencant l'aïllament individual propi dels nostres temps i teixint uns llaços que perduren molt més enllà de la durada de l'esdeveniment. És en aquesta alquímia entre tradició i innovació,

entre l'individu i el col·lectiu, on radica veritablement la màgia de les festes populars organitzades des de les entitats.

Quan les gralles deixen de sonar i es recullen els darrers adornaments, la feina no s'acaba. És el moment d'obrir un espai de reflexió col·lectiva, d'avaluar allò que ha funcionat i allò que es pot millorar, i de reconèixer el treball de totes les persones que han fet possible l'esdeveniment. Aquest procés no només enriqueix les futures edicions, sinó que enforteix els llaços entre l'entitat, les entitats i les institucions.

Al capdavant, organitzar una festa des de l'associacionisme és una celebració de la vida en comú. És recordar-nos que, en un món cada vegada més fragmentat, continuem tenint la capacitat de crear espais d'alegria compartida, on la cultura popular es reinventa sense perdre l'arrel. I és, sobretot, una prova que, quan treballem junts, el que sembla impossible —com mantenir vives les tradicions en un context urbà i globalitzat— es converteix en una realitat plena de sentit.

## Concurs fotogràfic de cultura catalana

#ConcursProtegimAteneus

Puja la teva foto i podràs guanyar:

Sopars a la fresca per a 4 persones.

Formar part del calendari Protegim 2026.

Bons de 60 € per a activitats culturals.

**PROTEGIM**  
L'alarma catalana

Federació d'Ateneus de Catalunya

**LA RODA**  
FUNDACIÓ  
D'ACCIONS CULTURALS I DEL LLIBRE

Entra i participa-hi fins al 30 de setembre!



Precompra solidària calendari 2026

Contribució al premi "Millor projecte de cultura popular inclusiva".





Façana del Casino Unió Comercial (1930). Font: Lluís M. Udina. *Un segle i mig del Casino de Vilafranca*. (2003)

# EL BATEGAR ASSOCIATIU DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS

Text: **Carlos Moruno Moyano**

Amb la col·laboració de l'Institut Ramon Muntaner

**A** Vilafranca del Penedès, dues entitats històriques han esdevingut pilars de la seva vida cívica i cultural: el Casal Societat La Principal i el Casino Unió Comercial. Aquest text recorre la trajectòria d'ambdues institucions, reflex de les transformacions socials de la vila i exemple viu de com el món associatiu pot teixir comunitat, identitat i compromís al llarg del temps.



« **El Casino Unió Comercial representa la voluntat de la burgesia local d'estructurar un espai de trobada, sociabilitat i recreació en un moment de fort creixement econòmic al Penedès** »

L'evolució del món associatiu a Vilafranca del Penedès es pot llegir a través de dues entitats que, amb més d'un segle d'història cadascuna, han articulat bona part de la vida social, cultural i cívica de la vila: el Casal Societat La Principal i el Casino Unió Comercial. Aquestes institucions, nascudes en contextos i amb finalitats diferents, han estat mirall dels canvis socials, econòmics i polítics que han conformat el caràcter de Vilafranca al llarg del temps, i segueixen, avui dia, mantenint una presència activa en la configuració del teixit comunitari local.

El Casino Unió Comercial, amb arrels que es remunten a l'any 1853, representa la voluntat de la burgesia local d'estructurar un espai de trobada, sociabilitat i recreació en un moment de fort creixement econòmic al Penedès. Fundat com a Societat Casino de La Unió, l'entitat va créixer i es consolidà en l'edifici de Cal Ferret, a la rambla de Sant Francesc, que des de 1870 acull la seva seu. La construcció d'un saló-teatre el 1872 i, posteriorment, un saló-cafè, confirmaren la seva vocació de centre de referència per a la vida cultural de les classes benestants de la vila.

Més enllà del lleure, el Casino exercí un paper cohesionador dins d'un determinat sector social, i es convertí en espai on la política, la cultura i l'economia local es trobaven entre tertúlies, concerts i activitats socials. La seva capacitat d'atracció es fonamentava en la combinació d'elegància arquitectònica, ambient exclusiu i oferta cultural. La fusió de 1918 amb la Lliga Industrial i Comercial, que donà lloc al Casino Unió Comercial, va eixamplar el seu àmbit d'influència, mantenint, però, una certa exclusivitat social, que el diferenciava d'altres iniciatives més populars que es començaren a configurar durant el canvi de segle.

En paral·lel, i com a contrapunt social i ideològic, el 1904 naixia el Casal Societat La Principal, fruit de la iniciativa d'un grup de joves de classe mitjana que buscaven un espai obert, inclusiu i allunyat del classisme que caracteritzava les entitats d'esbarjo del moment. Aquesta vocació

integradora el convertí en la primera societat contemporània amb voluntat no classista de Vilafranca del Penedès. La Principal va néixer com un projecte col·lectiu, pensat per generar cultura, oci i cohesió des de la base social i no des de l'elit. Durant les dues primeres dècades del segle XX, el Casal va desenvolupar la seva activitat en espais llogats, com el Teatre Principal, el Centre Agrícola o el Teatre Tívoli. Però fou l'any 1921 quan l'entitat es consolidà definitivament amb la construcció del seu propi teatre, obra de l'arquitecte barceloní Andreu Audet i Puig. Inaugurat amb l'òpera Aida de Verdi, l'espai esdevingué de seguida un referent cultural per a la vila i un escenari de primer nivell per a les arts escèniques i musicals. Es calcula que



Àpat al vestíbul del Casal Societat La Principal. Dècada de 1930. Arxiu d'imatges de La Principal



Teatre del Casal Societat La Principal durant la seva construcció (1921). Font: Arxiu d'imatges de La Principal



Celebració de la unió del Club de Tennis amb el Casino Unió Comercial (1986). Font: Lluís M. Udina. *Un segle i mig del Casino de Vilafranca*. (2003)

aquell dia hi van assistir prop de 4.000 persones, una fita que marca el vincle profund entre La Principal i el teixit cultural vilafranquí.

Aquesta diferència fundacional entre les dues entitats —el Casino com a espai de la burgesia i La Principal com a iniciativa transversal i integradora— ha estat clau en el desenvolupament del teixit associatiu local. Mentre el Casino reforçava un model més tradicional de sociabilitat, La Principal encarnava un model més assembleari, més permeable als canvis socials i més proper a les inquietuds d'un espectre ampli de ciutadania. Aquesta dualitat ha estat enriquidora per al municipi, generant espais complementaris per a diferents sensibilitats, que, fins a un cert punt, s'han retroalimentat.

Les dècades dels anys vint i trenta foren d'expansió per al Casal, que, com moltes altres entitats, començà a crear noves seccions per correspondre als nous interessos d'oci i esbarjo. D'aquesta manera, es crearen les seccions d'excursionisme, escacs o esports. Aquestes activitats van fomentar la participació activa dels socis i van contribuir a consolidar l'entitat com a motor cultural i cívic. Durant aquests anys el Casal també va començar



a publicar la seva pròpia revista, que esdevingué un mitjà de vital importància per difondre la seva activitat entre la societat vilafranquina.

La Guerra Civil va afectar profundament l'entitat, que passà de 1.400 a 700 socis. Tot i les restriccions i el control ideològic imposat pel franquisme, el Casal va mantenir la seva activitat amb una oferta centrada en el cinema i els balls, convertint-se en refugi social en temps de repressió. El teatre del Casal també va jugar un paper destacat en la vida artística de la vila. Als anys cinquanta, s'hi van representar espectacles musicals i de varietats; als setanta, grups com Bola 69 o CAEP III van impulsar el teatre independent, portant a l'escenari propostes crítiques i innovadores. Aquest dinamisme ha perdurat fins avui: actualment, el

Partit de bàsquet a les instal·lacions del Casal Societat La Principal. Dècada de 1950. Arxiu d'imatges de La Principal

« El Casal Societat La Principal va néixer com un projecte col·lectiu, pensat per generar cultura, oci i cohesió des de la base social i no des de l'elit »

teatre té una capacitat per a 800 espectadors i s'hi fan millores periòdiques per mantenir-ne l'acústica i la funcionalitat.

Pel que fa al Casino, els canvis socials i polítics del segle XX no el van deixar al marge. Les dècades inicials del segle van ser especialment actives: el saló-teatre acollia balls de gala, concerts de música clàssica i representacions teatrals, mentre que el cafè era punt de trobada habitual dels prohoms locals, on es parlava de política, economia i cultura. Amb l'arribada de la Segona República, la seva activitat es va diversificar, tot i que sempre conservà un to marcadament institucional i burgès. La Guerra Civil, com va passar amb altres entitats del país, va interrompre parcialment la seva activitat. El període franquista suposà un canvi d'etapa: el Casino va adaptar-se al nou context oferint espais de lleure regulat, com el ball i el cinema, però també va mantenir una certa vida cultural amb tertúlies i activitats artístiques dins dels límits que permetia el règim.

Durant les dècades dels cinquanta i seixanta, l'entitat es mantingué com un lloc de referència per a la burgesia i les classes mitjanes emergents, especialment per les seves instal·lacions elegants i la continuïtat de la programació cultural i festiva. L'obertura democràtica dels anys setanta i vuitanta va obligar el Casino a repensar-se: havia de deixar de ser percebut com un espai exclusiu i fer-se més atractiu per a les noves generacions. Aquest repte es traduí en la fusió amb el Club de Tennis Casino Vilafranca l'any 1986, un moviment clau

que permeté diversificar la seva oferta i arribar a un públic més ampli. Aquesta nova etapa es va caracteritzar per una programació més oberta i participativa i les activitats culturals es renovaren amb festivals de jazz, exposicions, concerts moderns i balls oberts al conjunt de la ciutadania. També s'hi van impulsar activitats infantils, concursos literaris, celebracions de carnaval i col·laboracions amb altres entitats del poble. Així, el Casino va passar de ser un espai de sociabilitat elitista a un lloc de convivència intergeneracional.

Tant el Casino com La Principal han sabut llegir el seu entorn i adaptar-se a les transformacions socials. El Casal disposa avui de més de 4.000 metres quadrats d'instal·lacions al centre de Vilafranca, amb una programació intensa: més de vint activitats setmanals, escola de dansa (nascuda als anys noranta) i l'Escola de Teatre, fundada el 2003, que és un referent per a la formació artística local. El reconeixement institucional també ha arribat, amb fites tan importants com la concessió de la Creu de Sant Jordi al Casino Unió Comercial l'any 2010.

Les celebracions dels centenaris han estat moments clau per reforçar el sentiment de pertinença i visibilitzar la feina feta. La Principal va commemorar el seu centenari el 2004 i els cent anys del seu teatre el 2021, amb una extensa programació cultural que es va estendre fins a la Festa Major de 2022. Amb més de 170 anys de trajectòria per al Casino Unió Comercial, i més de 120 per al Casal La Principal, aquestes dues entitats

Federació d'Ateneus de Catalunya

**SUBSCRIU-TE A LA REVISTA**

#SomAteneus  
#SomCultura  
#SomEssencials



Preu subscripció anual

**20€**

(3 números)



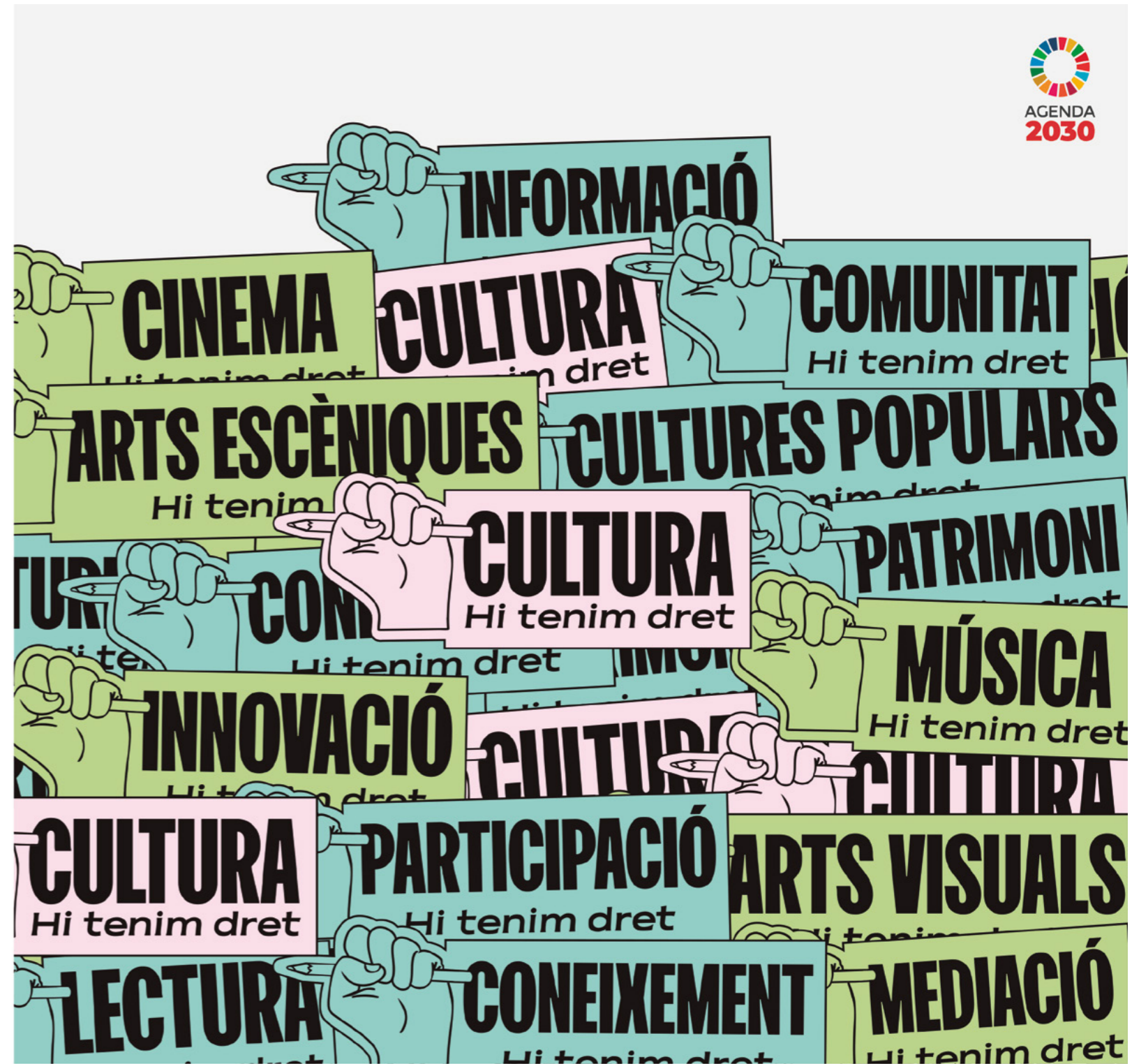
Façana actual del Casal Societat La Principal. Font: Pàgina web de l'entitat

exemplifiquen dues maneres d'entendre la cultura, la societat i la participació ciutadana. Tot i les diferències d'origen, avui comparteixen una missió comuna: generar espais de trobada, de cultura i de cohesió per a la societat vilafraquina. Cadascuna, amb el seu estil i història, contribueix a mantenir viu l'esperit associatiu de la vila.

En una època marcada per la digitalització, la fragmentació social i els desafiaments globals, el paper dels ateneus, casals i societats recreatives com a nodes de vida col·lectiva i compromís cultural és més necessari que mai. Vilafranca del Penedès, amb un teixit associatiu ric, arrelat i divers, continua sent exemple de com les institucions amb memòria poden ser també agents de futur. Una ciutat amb entitats fortes és una ciutat amb ciutadania activa, i amb capacitat de generar comunitat, valors i identitat compartida.



Actuació dels Castellers de Vilafranca durant el 150è aniversari del Casino Unió Comercial (2003). Font: Lluís M. Udina. *Un segle i mig del Casino de Vilafranca.* (2003)



Des de la **Diputació de Barcelona** treballem per fer de la cultura un dret fonamental per a tothom.

[www.diba.cat/drets-culturals](http://www.diba.cat/drets-culturals)



### SUBSCRIPCIÓ PER CORREU

#### DADES PERSONALS

Nom i Cognoms .....

Domicili .....

Codi Postal .....

Població .....

Telèfon .....

Correu electrònic .....

SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 3 números 20 €. Data de subscripció: .....

FORMA DE PAGAMENT: Ingré a CaixaBank: ES59 2100-0835-12-0200364124

Retalleu i envieu aquesta butlleta a: Federació d'Ateneus de Catalunya.

Carrer de la Sèquia, 9-11, 08003 Barcelona.

### SUBSCRIPCIÓ EN LÍNIA

Ompliu el formulari de subscripció que trobareu a [www.ateneus.cat](http://www.ateneus.cat)



## LA CATE DE FIGUERES LLIBRE *FIGUERES DE POR*

El juny de 1816, Lord Byron sojornava en una mansió suïssa anomenada Vil·la Deodati, acompanyat del seu metge i amic John Polidori, i també de Percy Shelley i la companya d'aquest, Mary Wollstonecraft, més coneguda com a Mary Shelley. Com que feia molt mal temps i no podien sortir de casa, van decidir passar una nit escrivint històries de terror, que es llegirien l'endemà. D'aquí van néixer dues novel·les fundacionals: *El vampir*, de Polidori, i *Frankenstein o el modern Prometeu*, de Mary Shelley.

Aquesta va ser la idea que va inspirar l'escriptora Montserrat Segura i l'il·lustrador, i impulsor del festival «Soc friqui soc cultura», Carlos Acedo, per convocar el primer «Figueres de Por». Per una banda, buscaven incrementar la nòmina de relats de terror escrits en català —un gènere poc conreat fins aquell moment— i, de l'altra, reivindicar la nit de Tots Sants tradicional.

Així, el vespre del 31 d'octubre de 2022, divuit escriptors i un únic il·lustrador es van reunir al Castell de Sant Ferran de Figueres, per tal de passar la nit tancats junts i parir històries de terror inèdites. Hi havia una condició afegida. Els contes havien d'estar inspirats i vinculats a Figueres o a l'Alt Empordà. En van sortir vint-i-una, d'històries, la majoria de les quals acompanyades de la corresponent il·lustració. Es van recollir en un llibre, auspiciat per l'entitat Amics del Castell de Sant Ferran, titulat *Figueres de Por - Relats empordanesos de terror*.

Aquella primera experiència va ser un èxit i la segona edició, l'any 2023, es va celebrar al Patronat de La Catequística de Figueres, aplegant un total de vint-i-quatre escriptors i nou il·lustradors. El llibre de la segona edició va veure la llum a primers de novembre de 2024, gràcies al suport de La Cate.

El recull dels contes que es van escriure la nit de Tots Sants del 2024 a la Canònica de Vilabertran ja camina



cap a la impremta. Això demostra que *Figueres de Por* és una marca consolidada, que constitueix una referència cultural a l'Alt Empordà, amb un cert reconeixement en tot l'àmbit català.

Aquella primera trobada del 2022 també va dur aparellada una altra conseqüència: la creació d'un grup de treball, format per bona part de les persones que van assistir a aquest primer *Figueres de Por*, per tal de continuar el contacte i interactuar de manera sovintejada. Així va néixer CREÀLIT, Xarxa de Creació Literària de Figueres i l'Alt Empordà, el 22 d'abril de 2023 i secció literària de La Cate des del setembre de 2024.

## ESBART MARAGALL DEL CASAL CATÒLIC DE SANT ANDREU DE PALOMAR ESPECTACLE *FOS*: Dansar, la pregunta; ballar, la resistència

L'Esbart Maragall, secció del Casal Catòlic de Sant Andreu de Palomar presenta *FOS*. Aquest nou espectacle neix d'una pregunta aparentment senzilla, però profundament incòmoda: té sentit continuar ballant dansa tradicional avui dia? Aquesta reflexió, lluny de resoldre's amb una resposta única, es desplega en escena com un viatge viu i polièdric. Amb una combinació de música, dramaturgia, coreografia i vestuari, *FOS* proposa un recorregut que, a través del llenguatge de la dansa d'arrel, connecta el passat amb el present i reivindica la seva vigència com a forma d'expressió i resistència cultural.

L'espectacle és l'evolució natural del camí iniciat amb *NUE5*, però va encara més enllà: qüestiona els fonaments del llenguatge tradicional i els torna a construir des de la seva essència. Partim de les formes més bàsiques —el cercle, la línia, el moviment— per explorar com la tradició s'ha edificat a partir d'aquests codis universals. Hi ressonen patrons arrelats com el ball pla, el galop, el contrapàs, la sardana o la bolangera, però transfigurats sota una mirada crítica i contemporània.

Aquesta desconstrucció no és gratuïta: emergeix d'una voluntat de posar en crisi l'obsolescència que amenaça les pràctiques culturals col·lectives. En un món on també les relacions —personals, socials i comunitàries— semblen cada cop més buides, *FOS* ens retorna a la pregunta essencial sobre el lloc que ocupa l'individu dins el grup, i com aquest diàleg es pot (re) formular des del moviment compartit.

Amb 26 dansaires en escena en una coreografia coral signada per Concepció Bachs, Enric Martínez i Pere Seda, i vestuari de Marc Udina, el cos de ball esdevé motor d'aquest pensament físic i compromès. Acompanyats per la música de Dani López —que



hibrida sons d'arxiu de tradició oral amb textures electròniques—, l'espectacle troba en el so contemporani el mirall d'un camí que la dansa tot just comença a recórrer.

En definitiva, *FOS* no ofereix respostes tancades. Potser, fins i tot, ens deixa amb més preguntes. Però, si d'alguna cosa estem segurs, és que la dansa d'arrel ens permet expressar-nos des d'un codi compartit, entès per molts, i alhora fer visibles les nostres inquietuds més actuals. En aquest equilibri fràgil entre tradició i experimentació, hi batega una veritat: ballar, avui, pot ser un acte profundament revolucionari.



**Autor:** Lluís Pradas i Amat  
**Títol:** *Visió fragmentària ineludible*  
**Tècnica:** Mixta, temple sobre paper, amb acabat digital

«El paratge acull la seu de l'Ateneu, que s'enquadra dins un paisatge volcànic que s'ha anat formant al llarg dels períodes. Representa la pantalla imaginària des de la qual es pot veure l'evolució de l'indret, aprofitant i donant un significat emblemàtic al marc que hi ha enclavat.»

**Lluís Pradas i Amat** (Girona 1965). Escriptor, poeta, pintor i escultor amb mètodes evolutius constants, amb tendència explícita cap a l'art brut i a l'experimentació. Autodidacte sense pretensions artístiques professionals. Divulgador artístic i membre fundador del col·lectiu Llemenart.

Des de la seva fundació, l'**Ateneu de la Vall de Llémna** treballa per revitalitzar la Vall que l'acull. Duu a cap debats i conferències, promou el Club de Lectura, programa excursions pel país, organitza el Casal de Cartellà, patrocina Llemenart —la trobada d'artistes de la Vall—, i dona suport a l'Observatori de la Llémna. Enguany ha editat l'*Auca de la Vall de Llémna*.



**JÚLIA VERNET GAUDES**  
 Escriptora de dansa a *Núvol i Recomana*

### La creació escènica d'arrel, contemporaneïtat o tradició?

El concepte «d'arrel» és cada cop més habitual en la creació escènica contemporània, especialment entre la música i la dansa. Això no és d'estranyar, perquè és justament en l'oralitat, els ritmes i el ball que recau bona part del repertori tradicional i folklòric que es troba a les *arrels* de tota cultura popular: «Els pobles que ballen i canten no moren mai», que deia el ballarí flamenc Antonio Gades.

La qüestió és que, en un moment en què s'exigeix a la creació contemporània innovar i singularitzar-se constantment, les arrels culturals han esdevingut una font d'inspiració per a molts creadors i artistes que han sabut veure-hi el potencial artístic i poètic, a més d'una necessitat històrica, social i fins i tot política. Anar a buscar les arrels en clau contemporània no vol dir, simplement, mirar enrere per recordar un passat més o menys llunyà, sinó que ens permet establir-hi un vincle en el present i fer-nos preguntes que tenen a veure amb el nostre futur. L'interessant d'aquesta «creació d'arrel» és justament que transcendeix el concepte del que és tradicional (anterior, heretat, immutable) posant l'èmfasi en el seu caràcter popular (col·lectiu, ritual, permeable); l'interès artístic no està a tractar la tradició com un objecte, sinó com un subjecte viu i agent, amb capacitat de reinventar-se i redefinir-se.

Al text *Sobre la utilitat i els inconvenients de la història per a la vida* (1874), Nietzsche planteja tres tipus d'història: la *monumental*, que realça l'exemplar del passat; l'*antiquària*, que en conserva les condicions contextuais; i la *crítica*, que se'n desvincula i trenca la cadena amb la tradició. Totes tres, per Nietzsche, han de ser complementàries perquè la història sigui enriquidora, perquè cap d'elles per si sola ens aporta res de valor per a la vida. En aquest sentit, la creació d'arrel en la contemporaneïtat sembla una nova manera de *fer història* (d'escriure-la i de fer-la avançar) en matèria de cultura popular, ja que ens permet conèixer, transmetre i reflexionar sobre la tradició, però a través del cos, el moviment, el cant i la música, que és justament com s'ha transmès entre generacions i modelat al llarg dels segles.

Entrevista a Xavier Quinquilà sobre el programa Combo Jove de l'Orfeó Lleidatà

## «APRENDRE A TOCAR UN INSTRUMENT FA AUGMENTAR L'AUTOESTIMA»



Alumnes participant del projecte Combo Jove.

Text: **David Marín**

Fotografies: **Fundació Orfeó Lleidatà**

Secció elaborada amb el suport de la **Fundació La Roda**

El passat 17 de maig es va celebrar la primera edició del **Secà Jove Music Fest**: un festival de música protagonitzat per adolescents del Secà de Sant Pere, un dels barris amb més dèficits urbanístics i socials de la ciutat de Lleida, i que per un dia es van convertir en els protagonistes d'una festa musical que va mobilitzar moltes famílies del barri. La festa va ser la culminació del **programa Combo Jove** del curs 2024-2025: un projecte social impulsat per la **Fundació Orfeó Lleidatà** de la mà de l'**Institut Escola Torre Queralt**, el centre escolar del barri, de màxima complexitat, per tal que alumnes del centre puguin tenir l'oportunitat d'aprendre a tocar instruments i formar amb els companys grups de música de diversos estils. El director executiu de la Fundació Orfeó Lleidatà, Xavier Quinquilà, ens en fa cinc cèntims en aquesta entrevista.

### En què consisteix el Combo Jove?

És un dels projectes socials que hem impulsat des de la Fundació Orfeó Lleidatà. És un projecte social i educatiu amb què col·laborem amb un institut de màxima complexitat, l'Institut Escola Torre Queralt, situat al barri del Secà de Sant Pere de Lleida. El vam començar el curs passat com a pla pilot, creant grups musicals de 6 o 7 alumnes, amb diversos instruments, per tal que nois i noies, que no tenen normalment accés a la música, en

puguin gaudir i tinguin l'oportunitat d'aprendre a tocar un instrument i puguin actuar en grups amb els seus companys.

### Com va anar, aquella primera experiència?

Va ser fantàstic. Va ser una activitat molt motivadora, tant per als alumnes com per a nosaltres, i per a les famílies dels nois. Hi van participar alumnes de 1r d'ESO, creant els grups de combo modern, amb bateria,

baixista, guitarrista, teclista i cantant, i els de 5è de primària amb un grup de batucada, que és un primer contacte. El resultat va ser espectacular. El fet que culminés amb un festival musical, on cada grup va poder tocar, almenys, una o dues cançons, encara va ser més motivador.

### El seu primer concert.

Sí. El juny del 2024 van celebrar el festival a l'Espai Orfeó, amb una presència massiva de famílies del Secà de Sant Pere, cosa que va trencar barreres i va enfortir els vincles d'aquest barri amb la ciutat. Va donar molt de sentit al que fem a l'Espai Orfeó, que és ser un espai de convivència a través de la música, obert a tothom.

### Quins resultats va tenir per als alumnes?

Aprendre a tocar un instrument i crear un grup amb els seus companys els va fer augmentar l'autoestima, per a ells i per a les seves famílies. També ens expliquen des del centre que va disminuir l'absentisme i la conflictivitat.

### I aquest curs?

Hem donat continuïtat al projecte, i l'hem reforçat, amb el doble d'alumnes inscrits i la creació de vuit combos, i la continuïtat del grup de batucada a 6è de primària. Amb el suport de la Diputació de Lleida, la Paeria, la Fundació La Caixa hem pogut organitzar el primer Secà Jove Music Fest, amb l'actuació en un concert al barri de tots els nostres alumnes, el passat 17 de maig. Va ser un gran èxit.

### Com heu viscut aquest projecte de l'Orfeó?

Ha estat un plaer per a nosaltres, i molt enriquidor. Fer de l'Orfeó un espai de convivència i d'oportunitats és un dels nostres objectius. Tant el professorat com el conjunt de l'entitat l'hem gaudit molt. Ara estem en el procés de continuar el Combo Jove al Centre Històric, on també podem oferir aquesta manera d'aproximar la música a tothom, i un combo de mares, en l'àmbit de tota de la ciutat, perquè les famílies també s'han animat, tot veient com ho han fet els nois i noies.

### Quins altres projectes socials està duent a terme l'Orfeó Lleidatà?

Els projectes socials formen part dels objectius de l'entitat. I l'any 2001 des de la Fundació Orfeó Lleidatà vam iniciar el Projecte Enllaç. És un programa de

projectes socials i comunitaris que al llarg dels anys ha anat creixent i ampliant horitzons. Des d'aleshores i fins a l'actualitat, hem realitzat desenes de projectes, amb milers de participants, facilitant que persones i col·lectius vulnerables o amb risc d'exclusió social tinguin accés tant a la formació i la pràctica musical com al gaudi de la música. Infants i joves de centres educatius d'alta i màxima complexitat, usuaris de centres i hospitals de salut mental, residències de gent gran, persones amb discapacitat física i intel·lectual, pacients de l'àmbit hospitalari, persones amb risc d'exclusió o col·lectius de persones immigrants. Ho fem amb el suport de diverses entitats, la Fundació La Caixa, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Lleida. A més de l'entorn educatiu, treballem també amb persones amb diversitat funcional, diferents tipus de discapacitat, i amb projectes a favor del benestar emocional i la salut mental, sobretot amb col·lectius vulnerables. Hem obert casa nostra perquè diferents col·lectius puguin trobar oportunitats i eines de millora, i això també és una font d'enriquiment per a nosaltres. La música és una eina magnífica per crear un entorn normalitzador i crear experiències compartides.

El director executiu de la Fundació Orfeó Lleidatà, Xavier Quinquilà.



## Ramon Madaula i Jordi Boixaderas

Entrevista als dos actors a l'Ateneu Santcugatenc

# DUES VEUS, UNA PASSIÓ: QUAN EL TEATRE AMATEUR ÉSDEVÉ OFICI

Text: **Maite Guisado**

Fotografies: **Lluís Palomino**

**P**arlem amb dos grans actors, tots dos iniciats al teatre d'aficionats sabadellenc. L'associacionisme a Catalunya, la força de la societat civil, és un fet distintiu d'aquest país i assoleix fites inimaginables per altres vies, també en l'àmbit escènic. Reflexionem amb ells sobre tot plegat a propòsit d'*Els bons*, una tragicomèdia escrita per Madaula, en la qual interpreten dos actors de *Els Pastorets*. Després de voltar pel país, el setembre arriba al Poliorama de Barcelona.

### Com van ser els vostres inicis al món del teatre?

**JORDI BOIXADERAS.** Nosaltres al començament vam estar junts, perquè estàvem en un projecte de companyia estable. Tots dos som de Sabadell i hi va haver un parell d'anys en què vam treballar plegats en el que va ser un intent de companyia estable municipal. Però en Ramon, ja d'entrada, tenia claríssim que es volia dedicar a això i va estudiar. Jo no he estudiat mai, soc un «chusquero», hi vaig entrar més aviat per la banda del doblatge i una mica de rebot. Però sí que és veritat que l'obra que fem ara, *Els bons*, parla de l'ambient del teatre amateur, que coneixem tots dos i que va ser el que va disparar la curiositat pel teatre quan érem nens i anàvem a veure *Els Pastorets*..

**RAMON MADLAULA.** El teatre amateur és un fenomen a Catalunya bastant excepcional perquè en altres comunitats autònomes no succeeix el mateix. Aquí, a qui més qui menys li toca de prop. A casa meua ningú no es dedicava a això ni de lluny i el verí me'l va injectar el teatre amateur de Sabadell. I vaig dir: amateur no, jo vull ser professional. Però el que em

va despertar no va ser el teatre professional, va ser l'amateur. Aleshores vam coincidir amb el Jordi, vam començar a fer funcions allà, després ja vaig anar a l'Institut del Teatre. Però, si no hagués estat per les funcions amateurs de Sabadell, el teatre no hauria passat per la meua vida. I hi ha molts casos d'actors i actrius professionals per als quals la primera injecció de verí va ser el teatre amateur del lloc on van néixer.

### L'associacionisme va de baixa?

**JB.** Els castellers, per exemple, és un moviment absolutament privat i que es manté viu, com els clubs muntanyencs, els d'excursionistes, els clubs d'esports, fins i tot les entitats privades de salut, que tenen origen en les cooperatives obreres. De la mateixa manera que diem que el moviment associatiu de teatre a Catalunya és excepcional, suposo que en altres àmbits deu passar el mateix. És aquesta mania d'ajuntar-se per fer coses en l'àmbit privat i de manera precària. Moltes vegades la precarietat condueix a resultats excel·lents, perquè la gent realment hi posa tot el que té i més, i tot el seu temps lliure. Jo no crec que vagi de baixa, més aviat es transforma. En aquesta



«Veure que la gent surt contenta és el que et fa sentir millor»

funció d'*Els bons* ens ha vingut a veure gent de la Coordinadora de Pastorets de Catalunya, per posar un exemple. Fan moltes produccions arreu de Catalunya, es coordinen i això és una cosa privada totalment desinteressada i que s'inicia entre amics.

**RM.** En Pla ho explica molt bé. Diu que Catalunya ha estat sempre un país molt democràtic perquè no hi ha ni aristocràcia ni terratinents, evidentment sempre hi ha hagut rics i pobres, però el poder està molt repartit i, per tant, jo crec que el fenomen de l'associacionisme ve molt d'aquí, és un fet bastant transversal i gairebé antropològic.

### Les sales petites que van sorgint serien un paral·lel en l'àmbit escènic?

**JB.** Hi ha un sistema, que jo no sé si és bo o no, però que funciona, de subvenció a les sales alternatives. La gent vol presentar coses; la gent, afortunadament, és creativa i vol ensenyar les seves feines, i una manera és aquesta. Però té inconvenients, és clar. I un d'aquests és la precarietat. Moltes vegades no sé si es funciona gaire conforme ni amb la llei, ni amb el conveni ni amb res. És el sistema que tenim, tampoc va malament. D'aquestes sales petites, n'hi ha moltes i se'n van obrint, últimament. I els resultats són bons.

**RM.** Moltes d'aquestes sales s'estan convertint en el teatre del barri. I molta gent del barri hi va perquè el tenen a dos carrers i es refien de la programació, hi van gairebé sense mirar el que fan. Això està passant amb les que ho gestionen bé. Són sales que la més gran té un aforament de cent persones i, encara que omplis, econòmicament és la ruïna per a tothom, per al que porta la sala, per als artistes... El que deia el Jordi, has d'acceptar certes condicions, però amb la il·lusió que tens un espai per ensenyar el que estàs fent. I és veritat que tenen moltes ajudes públiques i amb això es va tirant.

### A *Els bons* sou dos actors de *Els Pastorets*.

**JB.** L'obra parla de dues coses. En primer lloc, descriu el món del teatre de base amateur, que sol tenir una persona que és l'ànima de la companyia, que és l'entès, que reuneix al seu voltant tota la gent que li fa cas, que pot ser un botiguer, un agent d'assegurances o el que sigui, i que dedica el seu temps a això. I, en segon lloc, també està ben retratat el tema de la

corrupció, que és una corrupció també nostrada i també una mica aficionada. El teatre amateur i la corrupció amateur. La nostra finalitat és que la gent passi una estona entretinguda, però, al text, el Ramon ha fet unes pinzellades que estan molt bé i jo m'he adonat de coses en què no havia pensat.

### Ramon, què et va portar cap a l'escriptura?

**RM.** Va ser un fet accidental. Vaig començar a escriure amb cinquanta anys, tenia els fills criats, tenia temps i em vaig posar, com qui fa sudokus, a fer diàlegs. Tenim un *background* com a actors, tant el Jordi com jo, ens hem hagut de barallar amb moltes coses, des d'un Shakespeare fins a un guió de televisió. No et poses a escriure de zero, com a actor t'has submergit en molts textos i, per tant, la cosa surt sola. En aquests moments, m'apassiona, m'agrada molt.

### Jordi, tu podries viure còmodament del doblatge.

**JB.** Ja tinc una edat en què es necessita molt poc per viure, però sí. Tot i que això pot canviar d'avui per demà perquè poden inventar la màquina de doblar i enviar-nos a tots a casa la setmana que ve.

### Però el teatre té una altra cosa, no?

**JB.** Sí. Jo he estat molt feliç fent teatre. El fet d'aquest contacte directe amb el públic i el fet de ser tu allà amb el poder que una miqueta se t'atorga, que és un poder que l'has de fer servir bé, però que el sents i el tens... això enganxa molt. Sobretot veure que la gent surt contenta és el que et fa sentir millor.

### L'entreteniment és forçosament sinònim de simplicitat i el teatre diguem-ne seriós o obscur és sempre avorrit?

**JB.** Jo ho comparo una mica amb la cuina. Tot té el seu moment i el seu públic. És entreteniment veure un Shakespeare, encara que sigui d'un cert nivell, demani una certa capacitat d'entrar-hi. I un altre dia tens ganes de menjar-te un ou ferrat amb patates. I està ben fet, també.

**RM.** Jo parlo des d'aquests intents que faig de dramaturg. Crec que el que ens hem de posar al cap tots els que volem explicar històries, siguin antigues o contemporànies, siguin d'entreteniment, siguin per riure o per plorar, és de tractar bé l'espectador. Jo em desviuré perquè passis una hora i quart entretingut

«El verí me'l va injectar el teatre amateur de Sabadell»



oblidant les teves coses. Sempre prefereixo l'entreteniment innocent i il·lús que el teatre pedant i transcendent. El teatre és un àmbit d'acció i emoció, no de reflexió. Sí que hi ha produccions que aconseguen la profunditat i alhora l'entreteniment, són molt poques i n'hi ha que ho aconseguen, llavors és meravellós.


### Què ha de tenir un personatge perquè el vulgueu representar, suposo que amb els anys teniu més capacitat de tria, no?

**RM.** No. Jo no. Amb l'edat es restringeix perquè hi ha menys personatges i els joves empenyen molt fort. Però en el cas de triar, jo primer valoro que aquella funció tingui un sentit fer-la per al públic. Després que el personatge tingui un conflicte. A mi em costen molt els personatges literaris, que només parlin molt. Per a mi, han de tenir una acció a l'escenari, alguna cosa per la qual barallar-se. És veritat que amb els anys noto que cada vegada soc més amo de l'escenari, cosa que no em passava abans, i facis el que facis (hi ha coses de més i de menys qualitat) li trobes més sentit al fet d'estar allà dalt. La gent cada vegada valora més el directe i cada dia que fas la funció és un ritual bastant excepcional. I això per si mateix ja té un sentit.

**JB.** T'estimula alguna cosa inquietant, que et fa dir: vull posar-me a parlar d'això, aquest tema m'interessa, no et sé dir per què. Això ho deia Peter Brook, és com un embalum sense forma que tens allà davant de color gris i tu dius: això m'encurioseix. I que t'hi vegis amb cor, és clar. Però sobretot hi ha alguna cosa que no sé exactament què és i m'hi vull ficar.

### Precisament la màgia del teatre és que se't revela.

**JB.** Sempre! Sempre surten coses. A nosaltres ens està passant i això que fem una obra relativament senzilla, però curiosament els personatges estan agafant autonomia, estan agafant personalitat! És una cosa molt estranya fins i tot per al Ramon, que és qui l'ha escrita. I dius: ara aquest per què fa el que fa i ara resulta que em fa una cosa que no m'esperava que em fes. Perquè tot va encaixant i agafant una lògica interna. I això és un dels fets més sorprenents del teatre, que en posar-la sobre les taules la història et va demanant coses i et va ensenyant coses. I acabes explicant coses que en un principi no sabies o no t'havies adonat que hi havia.



Xavier Amat i Puig  
Periodista cultural

# TRADICIÓ EN MOVIMENT: LA CULTURA POPULAR DAVANT ELS REPTES DEL SEGLE XXI

La cultura popular catalana és un organisme viu que, arrelat en la tradició, es transforma per mantenir-se rellevant en una societat amb canvis a ritme vertiginós. Entre sardanes, castells, balls parlats, esbarts dansaires, bastoners, bèsties de foc, gegants o capgrossos, el teixit festiu afronta reptes de present i futur, que van des del relleu generacional fins a superar els obstacles d'una excessiva burocratització, o la tensió entre autenticitat i espectacle. Fem una radiografia de l'ara i aquí de la cultura popular a través de dotze veus expertes.



Dimonis de Sant Antoni de Capdepera  
©Manel Carrera (Arxiu Festes.org)

Raimon Casals: «Les tradicions es poden actualitzar, i no cal perpetuar textos masclistes o homòfobs del segle XIX».

Tenim un món cada vegada més globalitzat i hiperconnectat, i una societat amb transformacions trepidants. En aquest escenari, les diferents manifestacions de cultura popular es poden veure afectades o alterades? Corren el perill de quedar arraconades? O, ans al contrari, poden sorgir noves oportunitats? Quin paper juga, la cultura popular, en uns temps com els actuals? «No és només entreteniment, sinó també una forma de resistència i construcció d'identitats. És viva i s'adapta a la realitat social», pensa **Antoni Herrera**, que durant quaranta anys va treballar al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya —els dotze darrers, fins a la seva jubilació, com a subdirector general de Protecció i Promoció de la Cultura Popular i Tradicional—, i actual president del Patronat de la Fundació La Roda. Considera que la innovació, en la cultura popular, «no ha de ser una renúncia a l'essència, sinó una eina per evolucionar sense perdre les arrels». I ho rubrica amb una altra metàfora de la natura: «Pensem en un arbre: té un tronc sòlid, però les seves branques creixen de maneres diferents segons el context».

«La cultura popular canvia amb la societat, encara que a vegades sembli que va més lenta. És un mirall dels temps. Però els canvis han de venir de manera orgànica; si es forcen, grinyola alguna cosa», manifesta **Joan Ignasi Gómez**, periodista cultural i gerent d'ICVSAM, que gestiona Canal Blau, a la comarca del Garraf. Aquesta idea ressona en gairebé totes les veus consultades. **Montserrat Garrich**, experta en indumentària tradicional, ho resumeix així: «Si una manifestació no varia com canvia la

societat que la fa, està condemnada a desaparèixer». I **Jordi Bertran**, gestor cultural i en l'actualitat diputat al Parlament de Catalunya, creu que és un gran repte que les manifestacions culturals evolucionin, «que no es fossilitzin. Cap expressió cultural és igual ara que quan es va crear».

L'actor **Oriol Grau**, mestre dels balls parlats de Dames i Vells i de Sogra i Nora de Tarragona, té clar que «no té sentit repetir fil per randa el que es feia fa dos segles. Cal revisar, actualitzar i fer-ho assequible a la gent. Si no tens ningú al darrere, què importa que sigui autèntic?», pregunta en veu alta, i posa l'exemple dels balls parlats de la seva ciutat, antigament amb missatges clarament masclistes, i ara adaptats als nous temps: «El de Sogra i Nora és un ball pràcticament feminista, i interpretat només per dones», explica.

També en el camp dels balls parlats, **Raimon Casals**, que es defineix com a estudiós i apassionat de la cultura popular, aposta per mantenir les estructures i renovar els continguts: «Les tradicions es poden actualitzar, i no cal perpetuar textos masclistes o homòfobs del segle XIX». Casals porta la direcció escènica, entre d'altres, del Ball del Sant Crist de Salomó —element festiu patrimonial d'interès nacional—, i creu que els balls integrats en seguicis «tenen continuïtat, però d'altres van i venen. I n'hi ha que han hagut de canviar perquè, per exemple, la vida d'un sant no té gaire interès per al públic d'avui». Ara bé, relata que en pocs anys, a les terres tarragonines, s'ha passat de deu grups de balls

**ANTONI HERRERA:**  
«LA CULTURA POPULAR NO ÉS NOMÉS ENTRETENIMENT, SINÓ TAMBÉ UNA FORMA DE RESISTÈNCIA I CONSTRUCCIÓ D'IDENTITATS.»



©Ricard Villarrubia

Jordi Bertran: «Cap expressió cultural és igual ara que quan es va crear»

## Una frontera difusa

Per a moltes persones expertes en cultura popular, parlar de tradició i innovació com a termes oposats és un error. **Anna Costal**, musicòloga, professora de l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC) i divulgadora musical, fins i tot considera que aquests dos termes «són sinònims. La tradició sempre ha estat canvi, adaptació, moviment. El que passa és que vivim amb una il·lusió de permanència.» Afegeix: «Tots els elements musicals tradicionals s'estan reinterpretant. Cada músic, només pel fet de tocar, ja està reinterpretant». I va més enllà: «La cultura popular ha de ser capaç d'absorbir els valors emergents de la societat catalana, com l'animalisme, el feminisme o la diversitat. És clau fer-ho sense que es trenqui, sense tensionar-la fins al punt de fer-la irreconeixible, però sí deixant que es transformi, es reformuli i evolucioni.»

**Lluís Puig**, exconseller de Cultura i diputat del Parlament, assenyala que «la clau és respectar l'essència, però no tancar-se a noves expressions». Puig diu que ens trobem en un moment de coexistència de moltes maneres de fer i viure la cultura popular: «Hi ha qui fa caramelles de manera tradicional, i qui crea espectacles contemporanis basats en arrels populars. La Fira Mediterrània de Manresa n'és un bon exemple: combina mostres de folklore tradicional amb creacions d'avantguarda». Joan Ignasi Gómez té clar que «la cultura popular no és un museu. És un fet clàssic: d'ahir, d'avui i de demà. No fem balls de bastons perquè s'ha fet sempre, sinó perquè ho sentim ara».

En el camp del vestuari, **Blanca Ferré**, dissenyadora, ho exemplifica d'aquesta manera: «Innovem dins d'un marc tradicional: canviem colors o detalls, però mantenim l'essència. I hi ha una reinterpretació amb els teixits que fem servir avui». Montserrat Garrich, autora del llibre *Els vestits populars a Catalunya*, més que d'innovació prefereix parlar de coherència i sentit comú: «Si un grup crea una figura o ball de bell nou, té la potestat de vestir-ho com cregui convenient. Ara bé, la gent ha d'anar ben vestida, que vol dir endreçada, planxada i amb una manera de vestir uniforme. Em molesta veure un gegant preciós i, quan miro els peus, observar que el geganter porta

parlats a pràcticament mig centenar.

**Daniel Vilarrúbias**, etnògraf i historiador, vol alertar, però, que «hi ha hagut una baixada general del nivell cultural i una laïcització massiva que afecta la comprensió dels fenòmens festius. Abans, la tradició s'entenia dins d'un context ritual; ara, moltes vegades, es perd l'essència». I afegeix: «La innovació no ha de ser un fi en si mateixa, sinó una eina per adaptar-se sense traïr l'esperit original. Les danses o els balls tradicionals poden modernitzar-se, però si perden el seu context ritual, deixen de tenir sentit». En una línia semblant, l'etnomusicòloga i intèrpret de música tradicional **Anaís Falcó** expressa que «la renovació sempre hi és si la cosa és viva, però renovar per renovar no té sentit, sobretot si suposa un gran trencament. A vegades cal acceptar que, si alguna cosa no té sentit, no cal forçar-ho».

Montserrat Garrich:  
«Si una manifestació no varia com canvia la societat que la fa, està condemnada a desaparèixer.»

Drac de la Bisbal d'Empordà durant el Correfoc de la Festa Major  
©Manel Carrera (Arxiu Festes.org)





©Lluís Palomino (Arxiu ACFB)

Daniel Vilarrúbias: «Les danses o els balls tradicionals poden modernitzar-se, però si perden el seu context ritual, deixen de tenir sentit»

unes vambes de qualsevol color. Sovint m'agradaria que es fes una mica més d'esforç en aquest sentit».

«Penso que la clau és equilibrar tradició i atracció amb els gustos actuals. Si només repetim unes maneres *perquè sempre s'ha fet així*, moltes persones no s'hi veuran reflectides.» Ho diu **Lluís Musté**, des de fa dècades vinculat a diferents entitats de cultura popular i en l'actualitat vicepresident de la Fundació Unió Anelles de la Flama de Valls. «La innovació és necessària, però ha de ser orgànica. Les sardanes, per exemple, eren molt llargues i rígides; ara són més ràpides i espectaculars. Els balls de diables es van reinventar als anys vuitanta amb més teatralitat, i va funcionar», considera.

### Un patrimoni que requereix temps i comunitat

«La cultura popular exigeix temps i dedicació, però vivim en una era d'immediatesa», alerta el mateix Musté. «Això fa baixar el nivell», assegura, tot posant l'exemple que «abans, la canalla assajava sardanes molts anys sense sortir a ballar; avui en dia, si no veu resultats en dos mesos, se'n va». És per aquest motiu que té clar quin és un dels principals reptes de la cultura popular en l'actualitat: la paciència. Del mateix parer és Oriol Grau: «A Tarragona hi ha molta implicació amb els balls parlats. Tenim cua de gent jove que hi vol participar. Això assegura el relleu generacional, però soc crític amb fer-los protagonistes massa aviat».

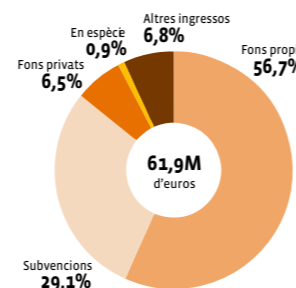
A Raimon Casals li preocupa la «manca de coneixement» que es dona sovint: «Es recuperen balls

o festes sense rigor històric ni tècnic, i això genera una cultura popular descafeïnada. Tenim moltes danses actives, però poca formació en com ballar-les bé». Tot i això, celebra que després del gran esclat de cultura popular que hi va haver després de la mort del dictador, hi hagués un segon *boom* a finals de la primera dècada del segle XXI, amb nous grups, festes i formats: «Hi ha una gran implicació i molta base social». Un fet que corrobora Jordi Bertran: «La cultura popular ha viscut una reapropiació del carrer molt positiva. I el reconeixement com a patrimoni immaterial ha ajudat a prestigiar aquestes manifestacions culturals». Blanca Ferré, però, situa la conservació de la part coreogràfica com un dels grans reptes de la cultura popular: «S'ha de catalogar molt bé com es balla», afirma.

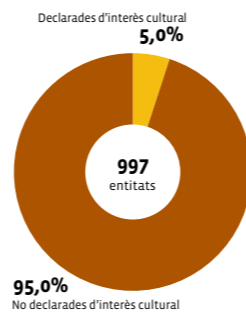
La immediatesa que cita Musté, sumada a l'individualisme creixent de la societat, «posa en risc el model de participació col·lectiva que sustenta la cultura popular», manifesta Anna Costal, que percep el reforçament de l'associacionisme com un element clau i un dels grans reptes que té avui la cultura popular. «Ens uneix una manera de fer, que és l'associacionisme. No és tan important què fem, si pastorets o sardanes, sinó com i amb qui ho fem», conclou. «Els joves aprenen balls per TikTok, però cal que algú els expliqui el seu sentit», demana Musté, que posa èmfasi en les dues cares d'internet i, en especial, de les xarxes socials: «Ens ajuden a difondre les manifestacions culturals, però també a consumir-les sense entendre-les». Oriol Grau també fa referència a les xarxes: «Han portat més persones que mai a visitar determinats actes, fins al punt

### Entitats del tercer sector de Catalunya. 2023

Ingressos anuals 2023. Per tipus d'ingrés



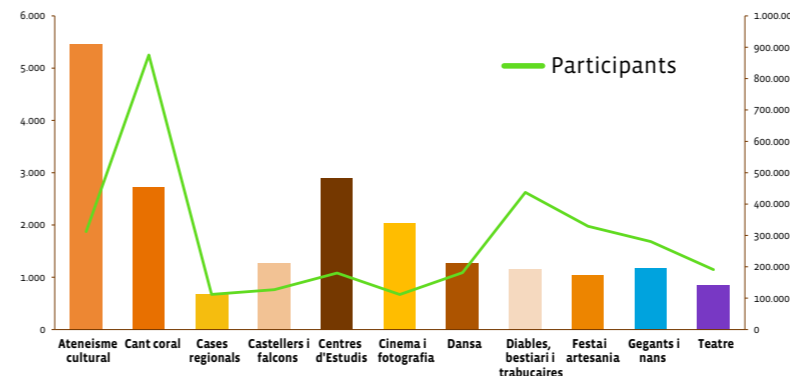
Entitats declarades d'interès cultural



Font: Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Data d'actualització: 10 de gener de 2023.

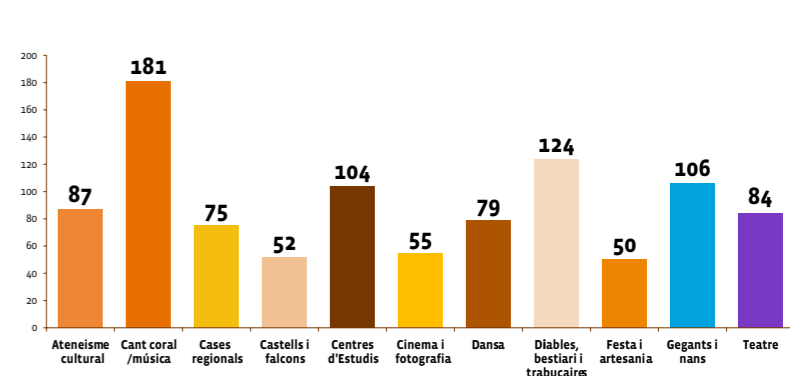
### Entitats del tercer sector de Catalunya. 2023

Activitats realitzades i participants. Per àmbit d'actuació principal



Font: Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Data d'actualització: 10 de gener de 2023.

Nombre d'entitats. Per àmbit d'actuació principal



de produir-se massificacions, que poden fer que es perdin els valors i la identitat pròpia d'aquella festa. Tinc por que es *pamplonitzin* les festes. Les persones que visiten per primera vegada un acte festiu del camp de la cultura popular haurien primer d'observar-lo des de fora, i no voler ser-ne protagonistes». Lluís Puig té una mirada més positiva de les xarxes socials: «Són la gran finestra de la cultura popular actual: permeten difondre-la sense costos i arribar a nous públics. I en el meu cas, des de l'exili, les tecnologies m'han permès fer la feina de pont entre entitats del nord i el sud de Catalunya».

### Dos elements clau i transversals

Ja hem fet anteriorment algunes referències al vestuari i a la música. Hi volem incidir ara, perquè són dos elements molt transversals en la cultura popular catalana de caràcter festiu. A més, donen molt de joc

pel que fa a la possibilitat —o no— d'innovació.

L'etnomusicòloga Anaís Falcó apunta que la música tradicional viu un bon moment pel que fa a la implicació social i al nivell tècnic dels seus intèrprets, gràcies a la proliferació d'escoles i formacions. Malgrat això, «encara arrossega tòpics negatius i manca de reconeixement social i acadèmic». Per a la musicòloga Anna Costal, hi ha hagut «una pèrdua de prestigi dels músics en directe al llarg dels darrers segles. Tant els músics clàssics com els de carrer han anat quedant relegats». Aquesta situació, però, conviu amb una realitat molt viva, rica en pràctiques, en què les formes més acadèmiques i les transmissions orals han de saber dialogar: «Hi ha una sobreformació musical en alguns àmbits, i això pot xocar amb els músics formats per via oral o no acadèmica. Tots dos models són vàlids», assenyalava Costal.

Aquest diàleg constant és una de les claus de la reinterpretació contemporània. Qualsevol acció musical, des d'un toc de gralla fins a un concert de Tarta Relena, és una manera de rellegir la tradició. Per això, la música dins la cultura popular no és només acompanyament o reforç emocional, sinó un llenguatge que expressa identitat i memòria col·lectiva, però també creativitat i canvi.

Una tensió similar entre tradició i innovació es dona en el camp del vestuari. La dissenyadora Blanca Ferré reivindica el valor patrimonial de les peces que dissenya: «No és com una temporada de moda, sinó que dura molt de temps», explica. El vestuari, en aquest àmbit, no és mer decorat: és representació, és transmissió cultural. «Cal tenir molt de respecte per tot el que simbolitza, tota la tradició que alberga», afegeix.

Lluís Musté: «La cultura popular exigeix temps i dedicació, però vivim en una era d'immediatesa»



Anna Costal: «Sovint culpabilitzem els joves de no participar-hi, però també hi ha molta gent gran que no s'hi implica»



©Toni Galitó

## Federacions, coordinadores i agrupacions d'entitats de cultura popular

Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya
Agrupació de Colles del Ball de Gitanes del Vallès
Agrupació de Penyes i Comissions Taurines de les Terres de l'Ebre
Associació Catalana de Puntaires
Associació Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya
Associació Obra del Ballet Popular
Confederació Sardanista de Catalunya
Coordinadora de Balls de Diables Tradicionals de Catalunya
Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya
Coordinadora de Pastorets de Catalunya
Ens de l'Associacionisme Cultural Català
Federació Agrupació de Colles Geganteres de Catalunya
Federació Agrupament d'Esbarts Dansaires
Federació d'Ateneus de Catalunya
Federació Catalana de Cineclubs
Federació Catalana de Cors de Clavé
Federació Catalana d'Entitats Catifaires
Federació Catalana d'Entitats Corals
Federació Catalana de Fotografia
Federació Catalana de Joc Tradicional
Federació Catalana de Passions
Federació Catalana de Pessebristes
Federació Catalana de Pueri Cantores
Federació Catalana de Societats Musicals
Federació Catalana dels Tres Tombs
Federació Coordinadora d'Associacions de Ball de Bastons de Catalunya
Federació Coordinadora de Trabucaires de Catalunya
Federació de Colles de Falcons de Catalunya
Federació de Corals Joves de Catalunya
Federació de Diables i Dimonis de Catalunya
Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya
Federació de Pessebres Vivents de Catalunya
Federació Escudelles, Ranxos i Sopes Històriques de Catalunya
Federació Secretariat de Corals Infantils de Catalunya
Federació Unió de Colles Sardanistes de Catalunya
Moviment Coral Català
Font: Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Data d'actualització: 10 de gener de 2023.

Aquest respecte no implica immobilisme. Ferré parla d'innovacions subtils que permeten renovar sense trair l'essència: variacions de color, reinterpretacions en el patronatge o l'ús de teixits actuals per adaptar-se als temps. El cas del ball pla de Vilafranca n'és un bon exemple: un mateix model de vestuari que admet diferències en escots o tonalitats. I en els casos de nova creació, com el ball dels Cercolets de Valls, s'inventa partint de referents existents, buscant una estètica coherent, però nova. El criteri de «tenir en compte d'on venim» marca la línia entre la invenció gratuïta i l'evolució respectuosa.

També en la recerca de vestuari històric es posen en joc decisions complexes. Montserrat Garrich, experta en indumentària, alerta de la manca de fonts sobre el vestit popular antic, sovint esborrat per la seva pròpia naturalesa d'ús quotidià i efímer. En el projecte de recuperació dels Cavallets Cotoners de Barcelona, per exemple, es van haver de prendre decisions interpretatives, a partir d'un gravat del segle XVIII: «El portador hi surt amb una casaca amb mànigues volades que no vam copiar perquè vam optar per una armilla còmoda». Garrich reivindica el valor de les peces recuperades, però també les de nova creació, dins un panorama ric i viu que sovint no sabem valorar prou.

### La implicació del jovent i el relleu generacional

Són moltes i diverses les manifestacions de la cultura popular, i en algunes, segons assenyalen les veus expertes, les persones joves hi són més presents que en d'altres. Ara bé, Anna Costal és una de les

**ORIOU GRAU:**  
«NO TÉ SENTIT  
REPETIR FIL PER  
RANDA EL QUE ES  
FEIA FA DOS SEGLES.  
CAL REVISAR,  
ACTUALITZAR I FER-  
HO ASSEQUIBLE A LA  
GENT.»

que s'expressa amb més claredat en aquest tema: «Sovint culpabilitzem els joves de no participar-hi, però també hi ha molta gent gran que no s'hi implica. La responsabilitat de mantenir la cultura popular és col·lectiva, compartida, és una qüestió transversal. A més, sovint som les persones adultes que no escoltem prou el jovent que s'hi vol implicar». Explica que a l'ESMUC s'han fet ballades de sardanes espontànies amb alumnes i professors, «amb els joves ballant i tocant com volen. Això també és innovació». Jordi Bertran també posa el focus en els adults més que no pas en els joves: «Hi ha un cert envelliment en les estructures de governança de la cultura popular, i cal obrir-les a les noves generacions. És important que es deixi que la gent jove pugui equivocar-se, i que participi també en la presa de decisions». Joan Ignasi Gómez recorda que en algunes manifestacions són clau: «Els castells, per exemple, difícilment podrien existir tal com els coneixem sense la participació del jovent». I Lluís Musté demana als més grans que expliquin als joves per què és important la cultura popular.

Anaís Falcó reconeix que, en àmbits com la sardana, el jovent hi és més absent, i Antoni Herrera cita «manca de relleu generacional en diferents espais,

tant pel que fa a les juntes directives com també en la participació». Herrera creu que «també cal més equilibri de gènere: encara hi ha poques dones en càrrecs destacats de les associacions».

### Cultura, llengua i identitat

En un moment en què la llengua perd presència en molts espais, manifestacions com els balls parlats o els balls de gitanes esdevenen moments públics de transmissió lingüística i identitària. Així ho expressa Blanca Ferré: «Quan fem festa al nostre poble, és una manera de preservar el català i la cultura. Pot ser una eina molt potent per revertir el retrocés del català», afirma. Per a Raimon Casals, la cultura popular aporta «identitat local i col·lectiva, comunitat, aprenentatge i socialització. També és una connexió emocional amb el passat i una font de coneixement a través del gaudi i la pràctica». I per a Joan Ignasi Gómez, «La globalització ens pot fer menystenir el que és proper. I això és un perill, la pèrdua d'identitat és un risc: la cultura popular ens arrela al territori i a la comunitat. No es tracta de romantitzar el passat, sinó de viure-ho avui amb sentit».

### El paper de les administracions

El consens en aquest punt és absolut: la burocràcia administrativa dificulta la tasca de moltes entitats de l'àmbit de la cultura popular. «Gestionar una subvenció de 1.000 € pot ser tan complicat com una de 7.000 €, i això és absurd», assevera Lluís Puig. Jordi Bertran afegeix que «el sistema actual desmotiva i cal anar cap a una simplificació». I Oriol Grau es mostra contundent: «Demandar subvencions és complicat i el que rebem és insuficient. Hem de buscar-nos la vida amb vermuts populars per pagar tècnics i equips de so».

«Un dels problemes de la cultura popular és que avui és difícil que es mantingui si no és sota el paraigua d'una associació, cosa que genera problemes econòmics i burocràtics», considera Daniel Vilarrúbias, que afirma que un dels grans reptes per a les entitats és «la sostenibilitat: o t'ho pagues tu, o depens de subvencions, que són escasses i mal gestionades».

També es reclama més reconeixement simbòlic i logístic. «Les institucions haurien d'acompanyar, facilitar permisos, reconèixer la tasca de les entitats petites», diu Antoni Herrera. I Montserrat Garrich conclou: «El primer que ha de tenir l'administració és respecte pel que es fa. I evitar una intervenció mal entesa». Per a Vilarrúbias, «no es tracta només de donar diners, sinó de crear un marc legal i logístic que faciliti la continuïtat. Ara mateix, molts col·lectius es troben sols davant de problemes com l'accés a espais o la fiscalitat».

«Fa anys que lluitem per fer entendre que la cultura popular genera riquesa econòmica i social. S'ha intentat impulsar un estudi sobre el seu impacte econòmic, però encara no s'ha materialitzat. Si es demostrés el seu valor, potser hi hauria més inversió», assegura Antoni Herrera. El president de la Fundació La Roda també explica: «Actualment, hi ha dos projectes de llei al Parlament: un sobre patrimoni cultural immaterial i un altre que inclou l'associacionisme cultural. Aquest últim és clau per donar reconeixement legal a entitats que fan feina de manera amateur, però que són una gran escola d'artistes professionals. També proposa mesures fiscals, com desgravacions per donacions. És urgent actualitzar la llei del 1993, que està desfasada».

Taula rodona a la Societat Coral La Unió de Cornellà sobre els reptes de la cultura popular

# «HEM DE FER QUE LA CULTURA SIGUI EL MÉS POPULAR POSSIBLE»

Text: **Glòria Prunés**  
Fotografies: **Toni Galitó**



Què considerem cultura popular? I cultura tradicional? Quins són els reptes actuals del cant coral, les bandes de música, el teatre amateur o els esbarts? Cada ateneu és un món, cada ciutat o poble on s'ubiquen, una realitat ben diferent. Des de les seves experiències, en parlen Montserrat Martínez, secretària de la Societat Coral La Unió de Cornellà de Llobregat; Joaquim Rucabado, vicepresident de l'Agrupació Cultural Folklorica Barcelona; i Irene Aguado, responsable del projecte «La cultura popular i tradicional és jove» (Premi Ateneus 2024), de La Unió de Mas Rampinyo (Montcada i Reixach).

**Què són per a vosaltres la cultura popular i la cultura tradicional?**

**Irene Aguado:** Per a mi, la cultura és cultura. La cultura tradicional i la popular es poden barrejar. Sovint, els joves pensen que la cultura tradicional o popular és cosa d'avis, però també pot ser actual i propera. No cal etiquetar-la: la cultura és per a tothom, per viure-la i expressar-la com vulgui cadascú. No cal dir que la tradicional és per al meu avi i la popular és aquella on organitzo una banda i, com que l'he muntat jo, que tinc setze anys, aleshores és popular.

**Joaquim Rucabado:** D'entrada, no m'agraden els adjectius. Per a mi, tot és cultura. Si popular vol dir que hi va molta gent, llavors el futbol o l'òpera també ho serien. Les orquestres simfòniques també són tradicionals, perquè fa molts anys que funcionen. Aleshores, què són: música clàssica o tradicional? Prefereixo parlar de cultura. I penso que la política té molt a veure amb aquesta qualificació, ha separat una part «elitista», anomenant-la Cultura, amb majúscula, i la part no elitista, a qui anomena cultura popular. Quan el Liceu porta una òpera a la Barceloneta esdevé popular i deixa de considerar-se «elitista»? Quan toquen sardanes al Palau de la Música, deixen de ser tradicionals o populars?

**Montserrat Martínez:** A mi m'agrada entendre la cultura com un concepte molt més ampli. La cultura tradicional, per a mi, és aquella que considerem més arrelada en el temps històric o que, en el nostre cas, és patrimoni de Catalunya i ens identifica, i la cultura popular abasta un àmbit molt més ampli. Nosaltres, per exemple, fem cultura a través de la música, amb cercaviles, xaranga, una banda... És cultura popular, sí, però també té unes arrels tradicionals. I tampoc faria la distinció només per la quantitat de gent que arrossega. Penso que són termes que es trepitgen i m'agrada més

pensar que són integratius. Hem de fer que la cultura sigui el més popular possible. Aquest és el repte i l'objectiu de la majoria dels nostres ateneus.

**JR:** Què vol dir popular? Que hi hagi molta gent o que sigui barata o gratuïta?

**MM:** Que estigui a l'abast de la majoria de la població i que la gent s'hi interessi. És popular la cultura que és per a tothom.

**IA:** Cultura popular i tradicional, totes dues poden ser per a tothom. Parlem sempre del mateix, cultura. I crec que pot ser per a qui vol fer-la, per a qui vol estar-hi i per a qui vol sentir-la.

**Els Pastorets, què serien?**

**JR:** Teatre.

**IA:** Si preguntes a la gent, molts et dirien cultura tradicional, perquè tenen molts anys. Però, si els puc fer jo, per a mi, són cultura popular.

**MM:** Considero que són cultura tradicional per les seves arrels. Però poden ser populars. A mi em crida molt l'atenció el cas dels castellers. Una manifestació tradicional i popular, amb molts seguidors. I no penso que el fet de tenir més o menys seguidors sigui l'únic tret distintiu de la cultura popular. Però sí que és significatiu que els mitjans de comunicació apareguin quan hi ha grans trobades de castellers. Per a mi, són tradicionals i/o populars, en la mesura en què els viu la societat.

**Què esteu fent des dels vostres ateneus per canviar aquesta imatge que pot tenir molta gent?**

**JR:** Sense suport polític ni mediàtic és impossible, perquè cal canviar el xip de la societat. Hem de treure aquesta pàtina d'antigor que amenaça la cultura que diem «popular». No conec el tema de *Els Pastorets* o de les passions, però m'atreviria

**Montserrat Martínez:**

*«Hem de fer que la cultura estigui a l'abast de la majoria de la població i que la gent s'hi interessi»*

**Joaquim Rucabado:**

*«Quan busques suport per a un acte cultural, si dius “cultura popular”, et miren diferent»*

**Irene Aguado:**

*«No cal etiquetar: la cultura és per a tothom, per viure-la i expressar-la com vulgui cadascú»*



a dir que la revifalla que viuen, pel que fa a participants, podria ser pel fet que molts actors i actrius professionals van començar actuant en aquestes manifestacions culturals. I molts joves s'hi aficionen perquè ho veuen com un possible camí de sortida professional. Però, quina sortida professional pot tenir un jove que porta un gegant i que ni se li veu la cara?

**IA:** Si els joves no tenen una recompensa, costa engrescar-los... O veuen un futur, o diners, o algun altre incentiu... o creuen que perden el temps.

#### **Irene, quan dius que portes un capgròs, què et diuen altres joves?**

**IA:** Que soc una friqui. Hi ha gent que s'ho passa bé en un recreatiu, jo m'ho passo bé fent cultura. A vegades aprofito alguna oportunitat i demano que m'acompanyin. Els dic que abans d'opinar, vinguin i ho visquin en primera persona. No a tothom li agrada aquest món, però pots gaudir-lo com a espectador.

**JR:** Si els mitjans de comunicació ho visualitzessin, seria molt més fàcil arrossegar gent. Aquest tipus de cultura no és un fet normalitzat i als que ens hem contagiats d'aquest «virus» dels bastoners, dels sardanistes... ens és difícil transmetre-ho si no hi ha referents. Si periòdicament hi hagués notícies sobre aquest tipus de cultura, segurament s'entendria millor. Si la música de cobla representa un 3% de la música que es fa a Catalunya, reclamo

un 3% de presència en els mitjans de comunicació.

**MM:** Penso en una ciutat com Cornellà, amb 93.000 habitants d'origens ben diferents, hi ha una colla de bastoneres, diables... gent jove que vol continuar les tradicions —i no per sortir a la tele—, sinó per aquest contagi. La nostra entitat té moltes famílies associades que s'han unit seguint el fill. Part de la nostra feina ha de ser «contagiar cultura», compartir-la dia a dia. Evidentment, si poguéssim sortir cada cap de setmana en el TN, ajudaria.

**JR:** Si els gegants sortissin per la tele i es veiés la cara de la persona que hi ha sota, hi hauria cua per portar-los.

**MM:** Si el llistó és el TN, on malauradament no surten ni les notícies positives, ho tenim difícil.

**JR:** Són els referents.

**MM:** Jo puc parlar de la música, que és el que identifica el nostre ateneu. Crec que en una societat com la nostra, on la cultura forma part de la seva globalització, la nostra comunicació és molt de «a peu de carrer». A Cornellà, la gent ens coneix perquè participem de totes les festes de la ciutat:

cavalcada de Reis, la festa major, les festes dels diferents barris, en els programes de les nits d'estiu... I treballem perquè els joves que venen a formar-se també respirin en el nostre ateneu un ambient sa, amb uns valors enriquidors per a ells en tots els sentits, que no només aprenen música, sinó que poden formar part d'una colla, fer amics... i això els fa perdre la «por» davant d'unes manifestacions que poden semblar arcaïques.

**JR:** Parlem d'un canvi de paradigma, d'una associació que tenia associats per promoure un cert tipus de cultura i, ara, s'ha hagut de transformar en una entitat proveïdora de servei.

**MM:** No crec que siguem proveïdors de servei. En el nostre cas, fem colla, creem un bon ambient. És veritat que en 171 anys de vida hem vist com la societat canvia i evoluciona.

**JR:** Nosaltres tenim poc més de 100 anys, en fa 40 anys teníem 800 socis, avui en tenim 200. I van baixant, perquè els nostres socis són grans. I sí que ens estem convertint en un proveïdor de serveis. L'Ajuntament de Barcelona necessita que cada diumenge es ballin sardanes a la catedral? Nosaltres ho organitzem, però els socis no augmenten.

**IA:** Cal distingir entre usuari i soci.

#### **Com motivem el jovent per sumar-se a les activitats culturals que oferim els ateneus?**

**IA:** És important fer sentir els joves aquest lligam. Per això és bàsic que, quan els tenim per primera vegada, els integrem de seguida, que vegin que els necessitem, que són importants per a l'ateneu, si no, no s'hi queden. A nosaltres també ens passa que la majoria dels nostres socis són molt grans i molts dels joves són usuaris. I ens preocupa perquè, si deixem de fer les activitats en què estan apuntats, marxaran. Una de les iniciatives que estem treballant és arribar als nens i nenes a través de les escoles.

**MM:** Penso que la cultura té sentit en la mesura que és compartida. Què fem perquè aquests infants que han començat amb nosaltres continuïn formant part de les nostres formacions musicals i de les nostres activitats? Els joves han de ser joves i els hem de fer partícips de la vida de l'ateneu, però a poc a poc. No pots dir-los: faràs una reunió tots els dimecres de 6 a 8; tu portes les subvencions i tu, la tresoreria... Els hem de deixar ser generadors d'activitats, de projectes que els més grans també ens hem de sentir nostres. El nostre professor de bateria va començar amb nosaltres de ben petit tocant una caixa de percussió.

**JR:** Cal preguntar-nos què fa avui dia el jovent i quins són els seus referents. Abans els referents estaven a la família, entre els amics, en el local social o ateneu que tenien prop de casa. Ara són els que veuen a la tele, al cinema, a les xarxes socials... I el que veuen és el que volen fer. Hauríem de ser capaços de fer que les nostres activitats apareguin allà on miren els joves. No tenim qui les dignifiqui i normalitzi. No es creen referents.

**MM:** Cada vegada hi ha més persones que fan d'altaveus «digitals» de la cultura

popular i/o tradicionals a les xarxes.

**IA:** Sí, però han de veure alguna recompensa, com dèiem abans. Si tu veus a la tele un que fa teatre, et poden venir ganes de fer-ne, perquè podries viure fent d'actor.

**MM:** Jo crec que l'únic objectiu no és el de tenir un futur laboral. També hi ha tot el tema del lleure, del gaudi, del creixement personal... totalment necessari.

**JR:** Estem vivint una individualització de la cultura. Abans, per fer lleure, per distreure't, necessitaves una colla, necessitaves uns amics, necessitaves un ateneu, necessitaves algú que organitzés alguna festa per poder divertir-te. Avui en dia, s'ho passen bé sols, amb el mòbil i les xarxes.

#### **La cultura popular i tradicional és una cosa del passat, doncs?**

**IA:** No, penso que és de totes les edats. Jo tinc disset anys i vaig començar als cinc anys al meu ateneu fent tenis taula. Un dia em van proposar portar un capgròs. Em van explicar una mica la història, vaig



#### **Montserrat Martínez:**

*«Donar l'esquena a les noves tecnologies suposaria la mort del nostre objectiu com a promotors de la cultura popular»*

#### **Joaquim Rucabado:**

*«Si els gegants sortissin per la tele i es veiés la cara de la persona que hi ha sota, hi hauria cua per portar-los»*

conèixer l'artesa que els feia i van confiar en mi per portar-lo. Als dotze o catorze anys, ja érem un grup. I el meu pare, president de l'entitat, em va dir: «Té les claus. Et cedeixo la responsabilitat de portar aquests capgrossos i cavallets. Cuideu-los, són vostres, feu-los vostres i feu cultura a Montcada, a Mas Rampinyo, el nostre barri».

**MM:** Penso que els creadors o dinamitzadors o els que movem la cultura —popular o tradicional—, tenim molts reptes i també oportunitats. Per exemple, no entenc, actualment, la cultura sense estar en contacte amb les noves tecnologies que creen i distribueixen cultura que la gent consumeix en nous formats. Penso que donar l'esquena a aquest canal suposaria la mort del nostre objectiu com a promotors de la cultura popular.

**JR:** Crec que som massa i ens fem la competència entre nosaltres.

**MM:** No ho crec... Hem de ser molts, tenim prou públic. Cal intentar encaixar en la globalització, però sense perdre la nostra identitat, allò que ens identifica. Tenim molts reptes: les noves tecnologies, el paper integrador de la cultura en general i, per tant, dels nostres ateneus en una realitat social i cultural molt diversa, com és la de la societat catalana.

**JR:** Estic d'acord que la cultura és integradora i a Catalunya ha funcionat molt bé durant anys, ara és diferent.

**Aquests nous formats que barregen tradició amb modernitat es poden considerar cultura popular?**

**MM:** Nosaltres som setanta músics a la xaranga, que parteix d'una formació



arrelada a la nostra cultura com són les cercaviles de festa major. Pel que fa als temes que interpretem, el ventall ha de ser molt ampli i que els nostres músics s'hi sentin còmodes amb les peces que interpreten i ballen. Toquem *El meu avi*, però també cançons de moda. És una estona de lleure i tots i totes hem de gaudir, perquè això és el que transmet al carrer.

**IA:** En el nostre cas, quan parlem amb la gent gran, diuen que estem intentant fer una cultura nova. Nosaltres diem que no estem canviant-la, estem donant-li una volta, adaptant-la. No sempre ballarem El gegant del Pi, i això no vol dir que menyspreem les tradicions de sempre.

**JR:** El problema d'això és que, si fas alguna innovació, t'arrisques a perdre la gent gran, els de sempre, i, si no innoves, el relleu no apareix. I et quedes al mig...

**MM:** En aquest sentit, és veritat que hi ha manifestacions culturals que ho tenen més fàcil a l'hora d'actualitzar-se. No sé si això és així en el cas de les catifaïres o les pessebristes... Tot i que segur que hi ha maneres.

**IA:** Els joves hem de sentir el «privilegi» de poder equivocar-nos, aprendre, evolucionar, fer i que ens deixin provar coses per veure com les rep la societat. Que ens deixin fer també nostra la cultura.

**Irene Aguado:**

**«Si els joves no tenen una recompensa, costa engrescar-los»**



**CARME TIERZ GRAFIÀ**

Periodista, gestora cultural i distribuïdora d'espectacles

## Un gegant anomenat Francesc Candel

Menut, discret, de mirada atenta i aire savi, el *gegantó* Paco Candel surt cada estiu de festa amb les altres figures de la comparsa de la Marina. És petit i lleuger, però cap gegant li pot fer ombra. Potser és la metàfora perfecta de l'artista a qui ret homenatge, Francesc Candel, cronista d'una Barcelona oblidada. Un home modest que mai no va voler marxar del seu modest barri, i reconegut amb les més altes distincions del país. Un intel·lectual compromès amb la lluita social, al qual cap gegant del Règim va poder fer callar.

Enguany es commemora el centenari del seu naixement i, per sort, no hem hagut d'esperar a l'efemèride per recordar Candel. De mantenir viva la seva memòria s'encarrega, principalment, la Fundació que porta el seu nom, però el seu llegat va molt més enllà de la cinquantena de llibres que va publicar o de l'activisme, exercit a peu de carrer o des de diverses institucions democràtiques arribada la Transició. El seu treball a favor de la integració i cohesió socials ha originat una extensa bibliografia posterior, emmarcada en el terreny de la sociologia i l'anàlisi del fenomen migratori. Ell, que a la seva obra va donar veu als que no tenien veu, ho continua fent per boca de conferenciants i articulistes que comparteixen la seva visió d'un món inclusiu.

La Marina que va conèixer de nen, quan va emigrar de Cases Altes (València) de la mà de la mare, és ara una altra. Aquella *perdigonada en unes estovalles*, com ell mateix la va definir, viu una transformació que la connectarà, per fi, amb la resta de la ciutat. El que conserva intacte, però, és l'esperit reivindicatiu, la solidaritat entre veïns. Són qualitats que Francesc Candel va reflectir en els seus escrits, i que va fomentar en la vida personal. Per aquest motiu, aquesta Marina transformada comptarà amb un passeig d'un quilòmetre i mig que portarà el seu nom. Qui sap? Potser el *gegantó* Paco Candel hi anirà a ballar *La dansa antiga*, la cançó popular que sona quan surt de festa, a l'estiu.

ENS de l'Associacionisme Cultural Català

# L'ENS: 20 ANYS AL COSTAT DE LA CULTURA POPULAR

Text: **Bernat Pareja Sabaté**  
Fotografies: **Ens**

Catalunya és terra d'associacionisme. «Cada poble, per petit que sigui, té diables, sardanistes o una coral», apunta Rosa Maria Provencio, presidenta de l'ENS de l'Associacionisme Cultural Català, confederació que aglutina 30 federacions de cultura popular que, a la vegada, recullen més de 4.000 entitats. L'ENS trasllada les seves reivindicacions polítiques a les administracions, fa difusió de les seves iniciatives i crea espais de reflexió compartits.

Ja fa gairebé 20 anys que l'ENS de l'Associacionisme Cultural Català treballa amb la missió d'enllaçar i comunicar els centenars d'entitats culturals catalanes. «Volem ser un punt de referència i d'enllaç entre les federacions de cultura popular», explica Rosa Maria Provencio, presidenta de la confederació. Provencio fa sis anys que n'és presidenta, i quan va arribar al càrrec ho va fer, precisament, amb aquesta intenció: aconseguir reconeixement com a entitat davant les federacions, les entitats, la classe política i fer xarxa. «Calia trencar algunes barreres que, a poc a poc, hem anat esborrant. Ara les federacions es coneixen i treballen juntes per oferir activitats millor», explica.

Un dels puntals de l'ENS és comunicar què fan les entitats. «Volem demostrar que res està quiet. Si la cultura popular no es mou, està morta. Ha d'avançar. Per això nosaltres procurem que les entitats parlin, s'entenguin i aprenguin les unes de les altres». Per

tal d'explicar l'activitat de les entitats publiquen setmanalment *Tornaveu*, un recull de les activitats a futur més destacades de la setmana. No només això, sinó que semestralment publiquen *Canemàs*, una revista d'anàlisi en profunditat amb un tema central. L'últim número, publicat de forma extraordinària, es va referir al patrimoni immaterial i a l'acció climàtica.

L'ENS no és una confederació intervencionista. Tal com apunta la seva presidenta, no diran a les federacions o entitats què han de fer. Ara bé, sí que volen ser un punt de referència i consulta. «Quan apareix una nova llei, per exemple, l'estudiem, hi reflexionem, l'expliquem, fem indicacions als partits polítics...», explica Rosa Maria Provencio. Aquesta unió, de fet, els ha donat força per poder «picar a la porta de les administracions».

Un dels suports que ofereix l'ENS és la formació, la qual és «imprescindible», segons la presidenta de l'ENS.

«Des de l'ENS creuen en la cultura com un agent transformador i d'inclusió a la societat i la cultura de Catalunya. Les federacions estan treballant per integrar les persones migrants»

Aquesta formació se centra en temes molt concrets, com presentar subvencions o liquidar-les, parlar amb la premsa, fer un dossier... «Vam explicar la importància que tothom tingui NIF i estigui registrat, per tots els avantatges administratius que comporta. També hem ajudat les entitats a actualitzar-se a les xarxes. El que no es comunica no existeix, i molts grups han començat a utilitzar-les», explica Provencio. A més, també ofereixen formacions específiques si una entitat o federació els ho demana.

I no només això, sinó que l'ENS també participa activament dels actes més importants de cada federació i d'aquells troncats de la cultura catalana. «Vam facilitar la participació de la cultura popular en la celebració del mil·lenari de Montserrat. Va ser fantàstic veure aparèixer el foc o els animals a Montserrat. Tots els turistes s'ho miraven bocabadats. Penso que a través de la cultura popular podem explicar Catalunya al món sencer.»

I és que des de l'ENS creuen en la cultura com un agent transformador i d'inclusió a la societat i la cultura de Catalunya. Les federacions estan treballant per integrar les persones migrants. «És un goig veure gent de fora en un grup sardanista, fent puntes o cantant en una coral», explica la presidenta de l'ENS. «És una cultura de base, i no pas perquè sigui de mala qualitat, sinó perquè és accessible per a tothom. Hi ha cultura més restrictiva pel que fa a bagatge intel·lectual o per motius econòmics, però l'associacionisme és una forma d'integrar-se i apropar-se a la comunitat. No hi ha un sol poble que no tingui un grup de gegants, un animal, un grup sardanista... Tenim molta sort de tenir tanta varietat.»

A més, des de l'ENS s'apunta que hi està havent un necessari relleu generacional. «És cert que hi ha juntes directives més envellides, però acostuma a ser perquè es troben en horaris que la gent jove no pot: per feina, per estudis o per les dues coses. Hi ha entitats que es troben tard al vespre o els caps de setmana per poder incorporar aquests perfils. La gent jove hi està interessada i, si anem cap a un canvi d'horari social de fer-ho tot més d'hora, encara serà més fàcil que participin.

### Els premis ENS

La tasca de totes aquestes entitats té el seu reconeixement en els Premis Antoni Carné, que



anualment entrega l'ENS de l'Associacionisme Cultural Català. Són el Premi a l'Entitat, el Premi al Projecte, el Premi a l'Activitat, el Premi a la Comunicació i el Premi a la Persona. «És absolutament indispensable premiar la feina ben feta», explica Rosa Maria Provencio, qui afegeix que «els premis són un impuls de moral i econòmic per a les entitats. Dones una gran empenta als guanyadors i impulsen els altres a voler-hi ser». A més, cada quatre anys es donen beques per estudiar algun tema de la cultura popular que afecti a tot el país i que s'acaba publicant a la revista *Canemàs*.

### L'ENS i la UNESCO

L'ENS de l'Associacionisme Cultural Català és una ONG acreditada per la UNESCO, per tant, se'ls permet participar de les reunions de la convenció del patrimoni immaterial. Aprofitant el seu reconeixement, l'ENS ajuda totes les entitats catalanes que volen que la seva expressió cultural sigui inscrita a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. A més, apunta Rosa Maria Provencio, «fem reunions amb experts en patrimoni immaterial, cosa que ens permet connectar Catalunya amb el món i saber què passa a escala internacional».



## Bienve Moya

Gestor cultural i folklorista. Autor del llibre *Tocats de festa* (Rafael Dalmau Editor, 2025)

# LA FESTA ÉS UNA CREACIÓ HUMANA

«La festa és sempre pertorbadora, perquè, encara que constitueixi un període transitori i 'de broma', trenca la disciplina de l'ordinari, del dia a dia»

La festa és una creació humana i, per tant, arbitrària; potser no caldria dir-ho, però m'agrada assenyalar-ho. Des de l'antiguitat la festa és el suport, en qualsevol societat humana, de les relacions que es creen entre els homes que conviuen en societat. Proporciona una relació excel·lent amb el medi: amb la feina, amb la política ciutadana, amb el comerç, amb la religió, amb la naturalesa, amb l'oci, etc. En aquesta funció la festa és una eina essencial per a la transmissió de la cultura i els vincles socials, és molt important per a la socialització dels joves; avui s'ha mostrat un instrument extraordinari en la integració dels immigrants. El mateix pot aplicar-se al joc, component consubstancial de la FESTA. Johan Huizinga, a *Homo ludens*, informa que el joc adopta l'aparença de templeig, i per aquesta raó usa l'artifici del *no anar de veres*, i que, per tant, el que fem en el joc no ha de comportar conseqüències serioses, tots en sortirem beneficiats, ja que jugant aprenem, o sigui, ens socialitzem. Així mateix, la festa obre períodes, espais temporals no regulars, parèntesis en la consuetudinarietat legal. En definitiva, la festa enceta un període en què l'ordre —i aquella part de la societat que el detén— accepta que, com en el joc, *no es va de veres*; accepta que allò que es dirà o es durà a terme en aquest període de festa és una mena de simulacre. Cal tenir present, però, que, com en tot joc, el simulacre no oculta que allò que es dramatitza ha de servir per socialitzar la societat i es projecta cap a un futur que es desitja. Però per a l'*auctoritas* (poder regular exercit sobre la col·lectivitat) la festa és sempre pertorbadora, perquè, encara que constitueixi un període transitori i de broma (ritualitzat), trenca la disciplina de l'ordinari, del dia a dia. Ja que la invocació a la festa reclama una «interrupció» de la rutina diària, i d'aquesta interrupció l'*auctoritas* pot arribar a témer que es pugui perllongar i pugui ocupar l'espai de la disciplina. Per tant, cal ser conscient que l'*auctoritas* desconfia de la festa, la vigila i només la tolera posant-hi terminis i condicions, ritualitzant-la, amb una litúrgia sabuda i reconeguda. S'ha de conèixer, i cal que tots els qui entren en aquest «joc» en siguin conscients

(dirigents i participants), que la invocació a la festa pot arribar a proposar, més que no pas una «pausa» o «interrupció», un estat trastornador, i encara que en l'ànim dels festers pugui admetre's tàcitament que aquest estat «quasi subversiu» està limitat en el temps, tan sols que en l'ànim dels festers pogués afigurar-se, aquesta idea ja és molt pertorbadora per a l'*auctoritas*. Així que cal encobrir-lo, dissimular-lo inventant usos i costums. Per aquesta raó l'*auctoritas* ho consent com un temps sagrat (excepcional), religiós o civil. En realitat el dia festiu és acceptat, implícitament per tothom, com un dia per tornar a començar després de la pausa utòpica (la festa) ritualitzada.

### La festa és un gran contenidor

«El mitjà és el missatge»<sup>1</sup>

La festa abraça una ingent quantitat de manifestacions humanes, de les d'orde religiós de gratitud, penitencials; a les reivindicatives, d'exultació, commemoratives familiars, sectorials, locals, nacionals, de classe, etc. No hi ha cap forma d'expressió humana, artística o filosòfica, que no s'hagi pogut manifestar a partir d'alguna forma de litúrgia festiva. A través de la festa vàrem començar a celebrar els cicles de l'economia agrària, solsticis i equinoccis, la sembra i la recol·lecció, les pors per la decadència anual de la llum i la naturalesa, i l'eufòria per la renovació del sol. El vell calendari recull les grans cerimònies temporals, els principis i les conclusions dels temps. Entre maig i juny celebrem l'exaltació de la vegetació, de la generació: l'Arbre i la Creu de maig, Sant Jordi, el Corpus Christi. De seguit, entre juliol i agost celebrem el solstici d'estiu, l'aigua renovellada, Sant Joan i el foc purificador, el Carme, S. Cristòfol, S. Jaume, tots ells relacionats amb l'aigua, i S. Abdó i Senén, patrons d'hortolans i jardiniers. Amb la canícula de l'agost celebrem el temps de descans de les feines camperoles: les festes majors amb seguicis festius i les revetlles nocturnes, les quals ens duen a setembre, les marededeus trobades, S. Miquel i les consuetudinàries fires ramaderes, fins a arribar el novembre amb un record pels difunts el dia de Tots Sants. Novembre, temps de tardor, de la sembra, que ens durà fins al solstici d'hivern

<sup>1</sup> El mitjà és el missatge és una coneguda frase de Marshall McLuhan, que dona una relació simbiòtica en el qual el mitjà influeix en com el missatge es percep. Marshall McLuhan Canadà, 1911/1980, va ser fundador dels estudis sobre els mitjans de comunicació.

i els dies nadalencs del naixement d'un infant salvador, èmul del sol, que torna després de les nits hivernals. I els Reis i S. Antoni amb el fred i les bèsties i els «dimonis», histriònics ambaixadors de les forces tel·lúriques. Aquests darrers dies donaran entrada al carnaval i a la subsegüent Quaresma (temps de folga i posterior penitència) que ens conduirà de nou al maig, la renovació de la vegetació i la maduració dels cereals.

La celebració d'aquests cicles estacionals, corresponents a la vella economia agrària, és un record arcà que avui encara fa girar el calendari, el temps, al voltant de l'ancestral memòria del descobriment de l'agricultura i la domesticació de l'aigua. L'economia agrària possibilita l'abundància de cereals, esquivà la fam i allargà la vida als homes. A partir de llavors l'home se sentí dominador del futur; la producció regular de cereals, a través del domini de les aigües, feu que la humanitat pogués dedicar a la celebració, i amb la celebració arribà la cerimònia, la litúrgia, la festa. Les velles llegendes accàdies, entre altres, ens ho han contat a través del mite del Labbu, el drac, que ha segrestat l'aigua, i la humanitat no pot alimentar-se perquè no té aigua per fer créixer la vegetació. Tishspak, l'heroi, surt a matar el Labbu, ho aconsegueix i allibera també l'aigua<sup>2</sup>. Un relat que hom ha continuat reproduint al llarg dels segles amb mites com el de Perseu o el de sant Jordi, bases dramàtiques, que encara avui, animen grans festivitats populars del Mediterrani.

#### El món fabril

La festa, al seu temps, també ha acollit els cicles industrials. L'obrer industrial, hereu del camperol sense propietat, portà a la fàbrica el seu «temps» immemorial, el temps còsmic, el calendari. Aquest còmput dels temps no s'alterà pas, simplement, a les velles festes estacionals s'hi afegiren els nous motius de gaudi: de fet, durant molt de temps, aquest obrer fabril continuà cultivant —i encara ho fa avui, quan pot— el seu hort. Aportà el «patró religiós», el del gremi: sant Llorenç patró dels ferrers i fonedors, sant Cristòfol patró de cotxers i



«No hi ha cap forma d'expressió humana, artística o filosòfica, que no s'hagi pogut manifestar a partir d'alguna forma de litúrgia festiva»

traginers, etc. I aportà també la festivitat setmanal, les sortides al camp del Dilluns de Pasqua, del Dimecres de Cendra —no cal insistir que era el nou assalariat, el menestral, l'obrer industrial, qui podia veure en el medi natural un motiu folgós. El treball industrial, com ho havien estat els pintorescos o èpics motius agraris, també motivà poetes i pintors, i si Vincent van Gogh s'inspirà en la generació dels camps per a la seva magnífica obra del *Sembrador*, els germans Louis i Auguste Lumière, pioners del nou art cinematogràfic, dedicaren un dels seus primers treballs a la bullanga festiva que es manifesta en la *Sortida dels obrers de la fàbrica*. En les primeres pel·lícules dels precursors, un pot apreciar aquesta agitació gojosa en l'actitud i els gests, indiscutiblement festius dels obrers després de l'esgotadora jornada del treball. Amb el pas dels anys l'obrerisme hauria d'intervenir en el vell calendari estacional, fertilitzant-lo i alterant-lo, amb la jornada de vuit hores i les vacances pagades, i també amb festivitats d'àmbit universal (occidental) —entre altres de més locals— com el Primer de maig, i el Vuit de març, dia de la dona treballadora. Aquí, encara hauríem d'afegir la incorporació del calendari escolar, que no hagués participat en aquest assumpte sense la universalització de l'ensenyament obligatori, aconseguint, sens dubte de les reivindicacions obreres i populars.

<sup>2</sup> Federico Lara Peinado (1984). *Mitos sumerios y acadios*. Madrid, Editora nacional. Pàg. 517.

# Sara Gómez

## LA MEVA APORTACIÓ



Aquesta mostra presenta, per primera vegada en un museu, la revisió més completa de la cineasta afrocubana Sara Gómez (Guanabacoa, 1942 – l'Havana, 1974), una de les principals representants del documentalisme fet a Cuba durant els anys seixanta i setanta del segle passat.

17.04 – 28.09.2025

La Virreina Centre de la Imatge.  
Rambla 99, Barcelona. Entrada gratuïta

#SaraGomez @lavirreina     
barcelona.cat/lavirreina



[LA VIRREINA]  
CENTRE  
DE LA IMATGE

## Carol Duran

Directora general de Cultura Popular i Associacionisme Cultural

# «HEM DE BUSCAR LA FORMA DE REFLECTIR LA DIVERSITAT CULTURAL DEL PAÍS»

Carol Duran recorda el bar d'Amics de les Arts de Terrassa com un dels seus primers auditoris.

Activa en la cultura popular des de petita, música i gestora cultural, és la nova directora general de la Cultura Popular i Associacionisme Cultural del Departament de Cultura.

Text: **Judit Martínez Gili**

Fotografia: **Tona Comas**



Entrevista realitzada a Amics de les Arts i Joventuts Musicals de Terrassa

### El teu perfil és artístic i també de gestió. Quines potencialitats té aquesta doble mirada?

Crec que és molt ric el fet d'haver estat en diferents àmbits: he participat en esbarts i cors, m'he format i he treballat com a gestora cultural, i he sigut música professional. Crec que és molt ric que les persones que ocupem càrrecs de l'administració hàgim viscut aquests diferents rols per poder empatitzar; i aquesta, per mi, és la màgia i la part bonica.

### Al llarg de la teva trajectòria, com ha evolucionat la música d'arrel?

La música i les tradicions estan vives i van impregnant-se de tot el que passa al seu entorn. Vaig tenir la sort de viure un moment d'eclosió de la música d'arrel, però recordo que ser dues dones a l'escenari no era gaire habitual en aquell moment. Ara, tenim grans referents de moda en música d'arrel que han transcendit públics i no s'han quedat només en l'àmbit de la música tradicional, com las Tanxugueiras o Rodrigo Cuevas.

### Quin paper pot tenir la música d'arrel en la protecció de la llengua catalana?

És una oportunitat fer servir la nostra música pròpia com a canal per conèixer-nos millor i viure-la amb orgull. Per exemple, amb la Fira Mediterrània vam engegar els «saraus d'arrel», per cantar, ballar i tocar en català, intentant contextualitzar aquests temes que beuen de la tradició en l'actualitat i convidant a tothom a participar-hi independentment del seu nivell.

### Com abordes el repte de la integració de les cultures novingudes en la cultura popular i tradicional a Catalunya?

És un repte molt difícil. Hem de buscar la forma de reflectir la diversitat cultural del país en les activitats que es duen a terme i sumar. Precisament el passat 8 de maig vam organitzar unes jornades titulades «Descobrir, gaudir i compartir les nostres celebracions. Cultura popular i diversitat cultural» per tractar aquest tema i compartir exemples de bones pràctiques. En aquest sentit, estem creant un portal de bones pràctiques amb l'objectiu d'aprendre d'aquestes propostes i que puguin ser referents per al país, més enllà del seu territori. Diuen que copiar, o replicar, és de savis. Que en totes les activitats de cultura popular s'integri la perspectiva de gènere, les mesures d'inclusió social i es tinguin en compte criteris de sostenibilitat mediambiental. Es tracta de valors que, a la

nostra societat, han anat canviant amb el temps i, per tant, ens hem d'adaptar.

### Com creus que caldria reconnectar les noves generacions amb la cultura popular tradicional?

Hem de buscar quina és la forma per fer arribar als joves el tresor que és poder trobar-se i tenir aquesta capacitat de crear i de fomentar la cultura. Hauríem de ser capaços de transmetre'ls aquests valors i, a la vegada, veure quins són els seus anhels i les seves necessitats, que potser han canviat en els anys.

### Quin rol han de tenir les administracions públiques en relació amb l'associacionisme cultural?

Les administracions hem d'intervenir el mínim possible. Cal buscar la millor forma d'acompanyar les entitats i associacions potenciant aspectes clau, com la paritat, la inclusió o la sostenibilitat, però facilitar que puguin fer el seu camí. Per exemple, amb les subvencions, hem fet un exercici de revisió de les bases i, enguany, hem intentat treure totes les convocatòries al més aviat possible, perquè puguin estar resoltes abans de l'estiu.

### Quina és la teva visió sobre la convivència entre les arts professionals i el moviment associatiu amateur?

És com una piràmide. Hi ha d'haver una base molt àmplia i amb molta implicació, perquè és la forma natural de participar-hi, i, després, un sector professional que creï referents. Ha de coexistir sempre el vessant professional amb l'amateur. Igual que també ha d'existir aquesta visió de cuidar la tradició, vetllant per preservar-la i per salvaguardar-la, i també s'ha de poder jugar i fer-la viva amb el context.

### Per acabar, quins objectius et marques a mitjà o a llarg termini?

Doncs la veritat és que ara estic gaudint d'aquest moment, que no m'esperava gens, i estic aprenent moltíssim. No sé què serà del meu futur. M'agrada que el temps et vagi dient, anar deixant-te portar per les oportunitats que et dona la vida.

Llegeix l'entrevista sencera aquí:



# L'URGELL: LLUM, COLORES, AROMES...

Text: Glòria Prunés

Aquest cop, ens deixem sorprendre per una comarca on els colors canviant transformen un paisatge que passa del secà i del groc del blat a les vinyes verdes i a les flors blanques i roses dels ametllers i els arbres fruiters florits. Passegem per la terra on Manuel de Pedrolo va viure part de la seva infància i joventut coneixent tres ateneus lleidatans: Ateneu Popular de la Fuliola, l'Associació Cultural Xercavins, i l'Ateneu de Tàrrega.

©Veli Dodi

## La Fuliola

El nostre passeig per l'Urgell comença a la Fuliola, vila rural on destaquen l'església parroquial de Santa Llúcia i la vila closa, petit nucli primitiu protegit per muralles medievals. L'any 1949 els murs i els seus portals van ser declarats béns culturals d'interès nacional. Entre juny i juliol, s'hi celebren les Festes del Segar i el Batre amb activitats per a tots els públics per divulgar les feines del camp abans de la mecanització agrícola. Al poble, s'hi pot veure un mural dedicat a aquesta tradició.



## DESTACATS

**Ateneu Popular.** «Ateneus com el de la Fuliola – assegura la seva presidenta Eva Pané amb 45 anys d'història, no se'n troben gaires pel territori de la plana de Lleida.» Al llarg de tots aquests anys, l'entitat ha procurat mantenir una activitat continuada promovent el benestar entre els habitants del poble, mitjançant la cultura i les activitats físiques saludables. L'Eva explica que, «com a més emblemàtiques, serien les caramelles, la trobada de colles del caragol, les brevets (curses en bicicleta de llarga distància), excursions pel territori o els cursos de pilates i ioga; i últimament cal destacar iniciatives com la Marxa Lo Pilar d'Almenara o el Festival de la Vila Closa». [www.ateneupopular.cat](http://www.ateneupopular.cat)

**Espai Lluís Companys.** Molt a prop de la Fuliola, al Tarròs (Tornabous), trobem el centre d'interpretació Espai Lluís Companys, que forma part de la Xarxa d'Espais de Memòria del Memorial Democràtic. A més, la ruta pel poble natal del president de la Generalitat de Catalunya, «El Tarròs. Més enllà de Companys» és una de les experiències que proposa la ruta turística el Grand Tour de Catalunya.

## Tàrrega

En cotxe, des de la Fuliola, arribem a Tàrrega en vint minuts. El Parc de Sant Eloi, pulmó verd de la ciutat, està ple de camins, parcs infantils i un tancat amb aus, que fan ben entretinguda una tarda amb els més menuts. L'espai Mas de Colom-Casa Borges, el Museu Comarcal de l'Urgell i el Museu Trepat són altres visites a tenir en compte. Pel que fa al calendari festiu, són cites imprescindibles: la Fira Tàrrega i la Firacoc, al setembre; i el Mercat de Nadal i la Fira d'Artistes, al desembre.



©Jaume Solé



## DESTACATS

**Ateneu de Tàrrega.** Nascut el 1919, l'entitat conserva l'encant de l'arquitectura de l'època. L'Elisabet Talavera, presidenta de la Societat Ateneu Tàrrega, explica que «som una entitat d'entitats». Seccions com l'Orfeó Nova Tàrrega, l'Esbart Albada, la Coral Infantil Mestre Güell, Som Swing Tàrrega, Sevillanes de l'Ateneu, el Club d'Escacs Tàrrega i la recent Secció de Batxata, conviuen amb altres entitats culturals que poden disposar d'un espai per organitzar els seus actes. L'Elisabet afirma que «treballem per reivindicar el nostre territori i difondre la cultura. Entre tots, omplim mes a mes les nostres instal·lacions d'activitats ben variades: presentacions de llibres, xerrades, tast de vins, tallers de cuina, sortides al teatre...». [www.ateneutarrega.cat](http://www.ateneutarrega.cat)

**La «Capella Sixtina» catalana.** L'Elisabet assegura que no podem marxar sense visitar l'església de Santa Maria de l'Alba i admirar els «fantàstics frescos del muralista targarí Josep Maria Minguell, convertint la nostra parròquia en la «Capella Sixtina» de Catalunya».

## Verdú

Des de Tàrrega, tot passejant, en uns 40 minuts (4,5 km) arribem a Verdú. El Francesc Alavedra, president de l'Associació Cultural Xercavins, recomana «pujar a la torre del Castell per admirar unes vistes extraordinàries». També hi trobem l'església parroquial de Santa Maria i el jaciment iber dels Estinclells, amb cases recreades per entendre com vivien els ilergets del 2300 aC. A Verdú s'hi respira espiritualitat. Hi passa el Camí Ignasià i és el bressol del jesuïta català Sant Pere Claver.



©Oficina de Turisme de Verdú



## DESTACATS

**Associació Cultural Xercavins.** El seu president explica que «som una entitat de caràcter rural, pensada per promoure i divulgar la nostra activitat cultural en tots els seus àmbits. Com a tret més singular, la publicació de la revista trimestral Xercavins, que enguany ha fet 25 anys». També publiquen llibres d'una col·lecció anomenada «El pont dels sis ulls», centrada en temes relacionats amb Verdú, i promouen activitats com ara els concerts de música clàssica de cal Prim, a l'estiu, referents a les comarques de ponent, cursos, seminaris, exposicions i xerrades que organitzen el llarg de l'any. «Aportem cultura, fem país i donem a conèixer, valorar i estimar la vila de Verdú», afirma orgullós el Francesc. <https://www.xercavins.cat>

**Ruta dels Murals Ceràmics.** A més de ser vila enoturística, amb quatre cellers de la DO Costers del Segre, de producció petita, però de qualitat, Verdú també és coneguda per la seva ceràmica negra, amb quatre obradors on veure el treball dels artesans. Recentment, s'ha estrenat una ruta que permet fer de manera lliure un recorregut pel poble tot coneixent la història ceramista de Verdú a través d'una trentena de murals: en ceràmica, en relleu, en rajola i altres elements curiosos... El Francesc proposa fixar-nos en els picatimbres.

## ALGUNES RECOMANACIONS.

L'Eva, l'Elisabet i el Francesc ens suggereixen:



**Ens fem una selfie/foto?**

- **La Fuliola:** A la plaça del Portal, just a l'entrada de la Vila Closa
- **Tàrrega:** A la Creu de Terme, a la plaça Major
- **Verdú:** Pati del jardí del Castell, amb vistes magnífiques a la Vall del Cercavins i a la Font de Santa Magdalena



**Amb els més petits**

- **Verdú:** Fer un taller de fang i crear la vostra pròpia peça
- **Tàrrega:** Parc de Sant Eloi
- **La Fuliola:** Festes del Segar i el Batre



**No marxis sense fer un vermut o un esmorzar de forquilla...**

- **La Fuliola:** Bar Lo Pardal (plaça de l'Ajuntament)
- **Tàrrega:** Terrassa de l'Ateneu, on tastar la «Fòrmula Targarina», combinat a base de vermut
- **Verdú:** Algun dels cellers que ofereixen visites a les vinyes i tasts. O bé, al restaurant Magic's

Més detalls de la ruta i enllaços d'interès:



**Josep Santesmases**

Activista cultural del Casal de Vila-rodonà

# UN HISTORIADOR DE BONA FUSTA



Text: **Víctor Porres**  
Fotografies: **Eric Tafalla**

Amb certa semblança física a l'escriptor Günter Grass, el Josep Santesmases és una persona una mica introvertida, excepte quan parla dels temes que l'il·lusionen. El Casal de Vila-rodonà és casa seva, potser perquè a casa seva ja no hi cap amb tanta acumulació de documentació. «El paper em supera», reconeix en relació amb els milers de llibres i articles que guarda per tota la casa i que han començat a envair també l'antiga fusteria; un taller que encara conserva les màquines per recordar-li les seves arrels i perquè, de tant en tant, les fa servir per a petits treballs, com els marcs de l'exposició de fotografies antigues que es pot veure actualment al Casal, on contingut i continent són obra seva.

Quan el Casal de Vila-rodonà encara no existia, a cinquanta metres d'allí va néixer Josep Santesmases, una persona que acabaria formant part activa, en molt sentits, d'aquest ateneu. El seu pare era un ebenista de Tona que se n'havia anat a viure a l'Alt Camp per evadir-se d'un desengany amorós, i va acabar convertint-se en el fuster del poble i formant una família allí.

De fet, als anys cinquanta, la majoria dels mobles nous del municipi tenien l'empremta del pare del Josep. Per això, quan es va construir el Casal i es van reclutar els millors professionals locals de cada àrea, ell es va encarregar de la fusteria. El petit Josep tenia quinze anys i ja ajudava el seu pare. El destí l'havia empès a posar un primer peu en aquell nou espai sociocultural i allí ha continuat involucrat durant aquest mig segle de vida de l'entitat.

En el moment que es va posar en marxa el Casal, pràcticament totes les famílies del poble es van fer sòcies, i el Josep no ha deixat mai d'estar-hi vinculat des de llavors. Encara més, es pot considerar que és un dels principals actius de la història de l'entitat, promotor, a través del Centre d'Estudis del Gaià —que ell mateix va fundar l'any 1996—, d'activitats culturals com exposicions, conferències, presentacions de llibres, sortides culturals...



I això és perquè, des de molt petit, el Josep ha tingut inquietuds culturals, amb un especial interès per la recerca i la literatura, dos mons que ell ha sabut conjugar de manera harmònica en llibres i articles que mostren tant la seva devoció per investigar i conèixer, com la seva habilitat per a l'escriptura.

La seva insaciable curiositat el va portar de molt jove a apropar-se al passat a través d'històries locals, on els espais i

la vida quotidiana agafen especial significació. Sempre li ha interessat conèixer com era la vida de l'època dels besavis i més enrere, com es relacionaven les famílies, de què vivien i també de què morien. Perquè les defuncions són una fosca, però efectiva, referència per apropar-nos a moments pretèrits. «Una mort dona moltes pistes sobre una vida», assegura.

El Josep recupera històries reals que ajuden el lector a viatjar a través del temps i l'espai, a reviure moments significatius del passat que realment no ha viscut abans, però que li acaben semblant familiars. A més, «El Santes» —com l'anomenen els amics de més confiança— presenta els fets de manera entenedora, contribuint a combatre el mite que els historiadors expliquen històries de forma poc intel·ligible, com si escrivissin només per a altres investigadors saberuts i no per al comú dels mortals. Efectivament, en la seva obra, passió i raó s'agafen de la mà per emocionar, tot i mantenir el rigor científic de la recerca.

Això sí, de tant en tant, es deixa portar també pel pur plaer literari. De jove, escrivia poesies que mai ha mostrat a ningú, però, de més gran s'ha soltat i ara acaba de publicar un llibre poètic, *Com si no tinguéssim cel*, i té en procés una segona novel·la que barreja món rural i gran ciutat en una apassionant història que abasta des de la República fins als anys noranta.

Un punt d'inflexió en la vida del Josep va ser quan fa uns vint anys va patir un desprendiment de retina que el va obligar a renunciar al seu ofici de fuster. Aquella porta es va tancar i el va obligar a interrompre el treball de reconstrucció del cinema del Casal, que s'havia incendiat, però una altra porta, anomenada Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), es va obrir i li ha donat l'oportunitat de trepitjar territori i conèixer molta gent, i que molta gent hagi tingut el plaer de conèixer-lo també a ell.

Com estava en ratxa, la cosa va anar més enllà i el van venir a buscar per col·laborar en la creació i desenvolupament d'un organisme cabdal per a la supervivència dels centres d'estudis com és l'Institut Ramon Muntaner (IRMU), del qual ha sigut vicepresident durant dues dècades i dins del qual ha estat artífex d'iniciatives d'èxit com el Recercat.

Malgrat totes aquestes fites, el Josep és una persona senzilla i modesta. És seu l'aforisme: «La humilitat no és renúncia, servitud o submissió. La humilitat no humilia, allibera». I ell és, veritablement, un home íntegre i molt lliure.

**Anna Carreño**

Actriu

«AL CENTRE MORAL HI HA UNA TRANSMISSIÓ FAMILIAR, DE GENERACIÓ A GENERACIÓ»

Text i fotografia: **Martí Figueras**

**El Centre Moral i Cultural del Poblenou és un punt de dinamització essencial per a la vida cultural d'aquest barri. S'hi fa de tot, en aquest ateneu, però el teatre menja a part. L'actriu i gestora Anna Carreño hi té una relació molt estreta. Esbrinem quina.**

**Primer de tot, explica'm on som i què representa per a tu aquest espai.**  
Estem al Centre Moral i Cultural del Poblenou. És una entitat que fomenta el lleure i la cultura, un lloc molt emblemàtic del barri. Però, per a mi, és casa. Jo aquí vaig entrar de molt petita, perquè el meu avi feia teatre aquí. Vaig començar fent-hi *Els Pastorets* i des d'aleshores sempre m'he mogut per aquí. Jo podia anar a la facultat al matí, després treballar a la tarda, però sempre, quan arribava a les deu de la nit, l'hora d'assajar, per mi a començava el dia.

**Li deus la teva vocació i professió?**  
No sé si li dec, però realment ha estat una escola de vida. La meua primera escola, i va durar molts anys. He fet teatre amb grans i petits, he desenvolupat diferents rols, no només d'actriu, sinó d'adjunta, d'atzevizista, de vestuari. Pots tocar tots els pals i pots

aprendre el que és el teatre globalment.

**Tot i que ja ets professional, has continuat participant en més d'un muntatge del Centre, encara que, a priori, sigui més amateur.**

Però és que aquí es fa un teatre amateur molt bo. Hi ha molta gent que li posa molta passió des de fa molts anys. Tenen molt d'amor per aquest ofici i enfoquen les arts escèniques de maneres molt diferents, encara que sigui amateur. Al final tot és el mateix, un vestuari que t'has de posar, un paper que t'has de saber, una gent que paga per veure-ho, uns companys que esperen la teua rèplica bona... La teua feina és la mateixa i jo continuo posant-me igual de nerviosa el mateix dia d'estrena.

**També has fet molta feina en televisió.**

Jo sempre he estat a plató, fent producció. Potser he estat pendent dels concursants del programa, de les ballarines, del públic que ve al programa... Sempre al plató, en acció.

**Ara formes part de la productora Bugarvilia, que gestiona el Teatre Gaudí. Sense tota aquesta experiència, seria més difícil?**

Efectivament, si no hagués viscut totes les coses que he viscut fins ara, no tindria les eines necessàries. Però sempre s'aprèn fent i desfent. Assaig, error. I això és quelcom que també m'ha

donat el Centre. Jo aquí he après molt a fer gestió. Funciona com les companyies d'abans, on tots ho feien tot. Si vols dedicar-te a la interpretació, has de saber què fan els altres equips. El teu col·lega del grup estava fent-te la llum, tu mateixa feies el vestuari amb l'altre col·lega que també era l'actor, etc. O el teu avi feia no sé què, i t'ho expliquen. Sempre hi ha històries molt familiars. Aquí aprenem molt del que han fet els altres en el passat, hi ha una transmissió de generació a generació.

**Parles del teu avi. Si no vaig errat, va ser un dels pilars d'aquest ateneu, oi?**

Jo, al meu avi, no el vaig conèixer, quan vaig néixer ell ja havia mort. Però aquí molta gent m'ha dit que li recordo a ell. Em comenten: «He vist el teu avi, amb un moviment teu o amb les bromes que fas entre cametes». Així he après com era i qui era el meu avi, a través de la visió dels altres. I és molt maco, perquè m'hauria encantat conèixer-lo, perquè segur que hauríem fet un duet fantàstic. Pel que m'expliquen, ens ho hauríem passat molt bé. Aquí estem els fills dels fills dels fills, som moltes generacions. Des dels seus inicis, al Centre Moral sempre hem estat família, sense tenir els mateixos cognoms, però una gran família.

A LES XARXES SOCIALS

MÉS RESPECTE,  
MENYS ODI.

! \* ? & # 0 %

DAVANT ELS  
DISCURSOS D'ODI,  
DIEM PROU.  
NO HO COMPARTEIXIS.  
NO HO DIFONGUIS.



# PORTA LA GEGANTONA ATENEA A LES TEVES ACTIVITATS!

Inspirada en la saviesa i la força de la deessa grega,  
és un símbol d'alçada i elegància per a qualsevol  
celebració de cultura popular al vostre ateneu

Reserva-la ja aquí:



Federació d'Ateneus  
de Catalunya